

Narodnogospodarski Vestnik.

Glasilo slovenskega trgovskega društva „Merkur“.

I. letnik.

V Ljubljani, dne 10. novembra 1901.

Št. 8.

Potreba trgovske izobrazbe.

Spisal —a.

(Konec.)

Vsled take nebrižnosti in nevednosti je izgubil Trst trgovino z žitom, s kavo; trgovina z lesom peša, in kmalu se poizgubi popolnoma komisijska trgovina s sladkorjem. Glede lesne trgovine bi bilo opomniti še to, da so pred leti tržaški trgovci zahtevali od Južne železnice, da naj odtegne lesu iz Galicije refakcijo, misleč, da bodo potem bolje tržili z bližnjim lesom iz Kranjske, Koroške in Štajerske, kjer so ga bili nekateri pokupili večje množine in nakupili tudi mnogo sveta. — Ali kako so se opekli! Les iz Galicije res ne prihaja več v Trst — pač pa je našel pot preko Ogrske in Donave v one dežele, kamor so poprej Tržačani največ izvažali.

Vse poznejše jadikovanje jim ni pomaglo, obžalovali so neumestne korake in poslatev deputacije na Dunaj, bilo je pa prepozno. Trgovina je prosta; oni so ji hoteli napraviti jez, so hoteli, da jim to, kar že imajo, več nese, niso pa poznali trgovskih zvez niti zemljepisja.

Enako se bo godilo, deloma se že godi s sladkorjem. Ni več primeren starokopitni komisijski sistem, katerega moramo obdržati le tam, kjer kupujemo ali prodajamo male množine, ali pa ne poznamo prvih virov, ne oseb, niti docela tamošnjih odnošajev, sistem, ki pa gineva dan za dnem, kolikor bolj napreduje trgovska omika in se popolnjujejo zveze in odnošaji, ki jim je glavni smoter, da zedinijo kolikor le mogoče producenta in konsumenta. Socijalne zahteve, večji stroški, želja po večjem dobičku silijo trgovca producenta, da oddaje svoje blago direktno brez posredovanja, kakor sili tudi kupca, da kupuje direktno. Sladkor, ki ga izvažajo Moravska, Sleška in deloma druge dežele naše monarhije preko Trsta na vzhod, v Azijo, se prodaja večinoma v Japan. Iz Češke pa gre preko Hamburga in pride tudi v Japan — a kot nemško blago in ne kot avstrijsko.*) Trst je imel dosedaj posel posredovanja med nakupom in prodajo. Toda, ko so tržaški trgovci videli, da je tendenca očitno na strani direktnega izvoza, in da sili vse le preko Hamburga, bi bili morali stopiti vmes in postati sami odjemalci, kar je storilo nekaj Nemcev, in nakupiti za časa stagnacije, ki je bila nastala, potem pa direktno prodajati. Tržačani pa so mirno čakali, roke križem držali in menili, da morajo v Trstu na ladje naložiti, ker bo vlada na to delala, da Trst ne propade, torej moramo mi komisijonati delo dobiti v

*) Razmerje, koliko katera država uvaža sladkorja v Japan, je sledeče: Avstro-Ogrska 8, Nemčija 11·3, Francija 15·2, Danska 20, Severna Amerika 31·6, Angleška 37·4.

roke, nam ni treba riskirati in zaslužimo vseeno! Prišlo pa je drugače! Kar se ne pokupi od dveh, treh nemških tvrdk in proda potem direktno, gre pa že iz tovarne, po spediterjih, ki dandanes pridobivajo na delu in veljavi, naravnost v določeni kraj, a brez posredovalcev komisijonotov. Pa tudi tukaj že sili grozna konkurenca hamburška — mnogo blaga gre mesto preko Trsta preko Hamburga.*) —

Nobena trgovina se stalno ne razvije in stalno ne obstane, dokler ne pride v roke pravim, zavednim trgovcem, ki poznajo temeljito trgovsko tehniko, ki z bistrim očesom in zdravim razumom slede trgovskemu razvoju, a istodobno tudi trgovski omiki!

Ni pa izključeno pri nas, da vpraša kdo: Kaj pa nam je sploh razvitejše trgovine in vsled te trgovske omike, trgovske šole potreba? Živeli smo že toliko časa brez tega, oziroma smo imeli za svoje razmere dobro razvito trgovino, dobre trgovce, drugega pa ne rabimo ne. Tako bi marsikdo hitro odgovoril in še dodal: za nas je že dobro tako po starem. Res je, če bi bilo vse ostalo po starem, če bi bili tudi naši sosednji narodi ostali pri starem! Ali ravno, ker ni več tistih starih časov, ravno, ker se od nas dandanes mnogo več zahteva v vsakem oziru, moramo gledati, da si pridobimo novih dohodkov, da si odpremo novo in drugačno pot do blagostanja, do premoženja.

In tu igra glavno vlogo trgovina. Tesno je zvezana z industrijo in poljedelstvom, ki jima brez nje ni obstanka. Trgovina spravlja v denar kmetijske pridelke in industrijalne izdelke, proizvoduje in pospešuje hiter tok in kroženje vrednosti in denarja. Trgovina je za naše ljudstvo neobhodno potrebna. Naše dežele imajo pogoje za poljedelstvo, za rudarstvo in industrijo, a vse leži nekako mrtvo, mi samo vegetiramo. No, in zakaj? Zato, ker nam vse skupaj nič ne nese! Kaj nam pomaga, če imamo polne kleti pridelkov, če jih pa v denar ne moremo spraviti, in kaj

*) Vzrok, da se toliko naših izdelkov izvažajo preko Hamburga in preko severnih luk sploh, pa tiči deloma tudi v tem, da je Trst res preslabo ali predrago zvezan z notranjimi deželami, deloma pa v tem, da je Trst svoječasno zaostal z uvajanjem modernih naprav za hitro delo in ceno vkrcavanje in izkrcavanje blaga; vsled tega je vožnja preko Trsta do Dunaja stala mnogo več nego pa preko Hamburga. Dasi ima Trst geografično ugodno lego, je jel propadati, ker so stroški za prekomorske pošiljatve ravno v Trstu bili največji; posledica je bila, da je blago našlo drugo pot, vsak se je ogibal dragega pristanišča. To pa zopet vpliva na brodovnja, da se ne marajo zatekati v take luke, kjer niso gotova, da dobijo vožnjo za nazaj. Pred dvema letoma je prinesel trgovski list »Hamburger Handelsblatt« notico, da je neka dunajska tvrdka imela prepeljati večjo množino blaga iz Avstralije in je čakala jadrnice (ker je cenejša vožnja) za Trst, a je ni mogla dobiti. Nobena jadrnica ni hotela iti v Trst, ker se je vsaka bala, da ne dobi vožnje za nazaj, oziroma za kam drugam. Tvrdka je bila prisiljena najeti jadrnico za Hamburg!

nam pomaga, da imamo v naši deželi železa, bakra, premoga, vodnih moči, če pa nimamo ljudi, ki bi nam kaj proizvajali in svoje izdelke prodajali? Tako radi se izgovarjamo: nimamo kapitala, a denarja je v raznih zavodih in papirjih na milijone, nedostaje pa asocijativne podjetnosti, pred vsem pa specialne trgovske omike. Vse materialne pogoje imamo, duševnih pa ne!

Vsako večje podjetje pri nas morajo prevzeti in voditi tujci, a mi jim potem tlačimo in služimo; v minimalnih obrokih nam dajejo od našega lastnega premoženja drobtinice za vsakdanji kruh. Kaj nam je dala mati narava v našo zemljo, mi pa tega izkoristiti ne znamo! Naši bukovi gozdovi na primer se izkoriščajo na najbolj primitiven in napačen način edino le za dobavo oglja, a v zrak in v zemljo se spušča še toliko drugih kemičnih snovi, ki so mnogo več vredne nego vse oglje in ki se jako lahko prodajo.

Vse to se godi tako, ker nimamo višje trgovske omike, ker nimamo take šole, kjer bi se seznanili z raznovrstnim blagom in potem prišli na to, da bi tako blago tudi mi lahko proizvajali in pa še mnogo ceneje nego drugi narodi, ker delavske moči pri nas niso tako drage kakor drugod, in pa ker bi take stvari lahko tako uredili, da bi se uvedla nekaka domača industrija in pa način, da bi se delalo v zimskem času intenzivneje v tovarni, po leti pa na polju. Pomagano bi bilo kmetu in delavcu s stalnimi dohodki. Kaj je treba, da se iz naše dežele izvažajo raznovrstne snovi in pridelki, se potem v inozemstvu prestvarjajo in potem zopet uvažajo!

Seveda bo marsikdo opazil, da dijaki, ki končajo višje trgovske študije, ne bodo znali napraviti in vpeljati tovarnen, ker je to tehničen študij, a ne trgovski. To je res, ustanovitev in vpeljava se morata prepustiti tehnikom, toda prvotno misel na produkcijo ali proizvodnjo in predelovanje tvarin pa veliko laglje pogodi trgovec, ki pozna svojo deželo, ki se je o tej in oni vrsti blaga, o nje proizvodnji in uporabi učil; kajti te zadeve so del višjih trgovskih študij. Koliko vrst blaga bi se še pri nas dobilo in lahko prodajalo, ali nihče zanje ne ve, pride pa tujec, kupi na tistem svet in prične delati in bogateti z našim premoženjem. Pri nas treba le inicijative za taka podjetja, srednje izvršitve preskrbe druge moči, končno pa zopet le trgovec spravi vse izdelke na svetovni trg.

Koliko bi se lahko pri nas dobrega storilo, se je pokazalo že; toda vso stvar so vzeli v roke nepraktični ljudje, ki za tak posel nimajo dotične naobrazbe in se morajo šele z eksperimenti in poskušnjami mučiti, predno pridejo do uspeha. Če so pa do uspeha prišli, jim dela glavno težavo to, da ne vedo kam s svojim blagom, da ne poznajo trgovskih navad in trgovskega hitrega delovanja; vse je neokretno, okorno in kaže povsod samouke, ki jih navihanci pridno izkoriščajo, tako da je tako slabo delo skoraj neuspeh ali izguba. Dokazano pa je s tem vendarle to, da pri nas ne manjka nič drugega nego edinole trgovske naobraznosti, moči, volje, denarja in tvarine je dovolj. Ako bi država sama bolje poznala naše razmere, šla bi nam v tem gotovo bolj na roko in dala bi nam strokovnih trgovskih šol, katerih sad bi vendarle tudi ona uživala; kajti blaginja in premoženje naroda je

vedno državi v korist, posebno še dandanes, ko se vse trudi, da pospešuje produktivnost svojih dežel.

Potem je pa omeniti tudi še, in to ni brez važnosti, da trgovska omika širi in pospešuje splošno omiko. Dijaki trgovske šole pridejo v dotiko z drugimi sloji in se često pomenkujejo, kakor je že navada, o svojih zadevah, o svojih šolskih predmetih. Ker so pa ti predmeti večinoma praktičnega pomena tudi za širše sloje, se le-ti seznanijo kolikor toliko z najvažnejšimi trgovskimi pojmi in se prično za vso stvar zanimati. Živa beseda je najboljša, počasi se napiše, hitro se lahko čita, ali zopet počasi se razume, eventualno tudi ne, ker se ogenj in poudarek govornice ne dasta zaznamenovati. Najlepši govor je, pisan ali tiskan, vendarle mrtva beseda. Tam, kjer je bila važnost, je bralec ne išče in ne najde. In pa kdo vam čita suhoparne strokovne knjige, če ni prisiljen? Trgovski dijaki bi nekoliko trgovskih idej in trgovskega duha zanesli med ljudstvo, da bi potem tudi drugi kakor diletantje vsaj sledili z večjim zanimanjem narodnogospodarskemu razvoju našega naroda in z roko v roki primogli do splošne blaginje našega ljudstva.

Trgovina.

Spisal A. L.

II.

Trgovec in trgovski stan.

4. Računanje in uredba.

(Dalje.)

Uredba je prvi zakon v naravi. Pa tudi človeku. Carlyle pravi: »Človek je slabotinec, neznamenit dvojni; ako si pa zna urediti in podrežati, potem se mu ves svet ne ustavi, kajti s strojem ga ovlada do konca.«

Stroj naj nam bo vzgled uredbe: nič nepotrebne, vse na svojem mestu, in to točno, gladko, brez besed! Najprej skrbne, natančne uredbe, — da se kaj ne zlomi — potem točnega, tihega dela. Vsak uslužbenec pri svojem delu, vsaka priprava na svojem mestu. Knjige vsak dan sproti, vsakega dolžnika pa tudi v glavi. Trgovec ve vsakega prvega dne v mesecu, koliko je dolžan, koliko je upal, kaj je kupil, kaj je prodal in koliko je izdal isti mesec preteklega leta. Nikdar ne boš zadosti natanko vedel, kaj imaš ta in ta mesec plačati, kaj dobiti, in kako ti je ravnati, da bo vse plačano. Nič: kar tako, »pri eni meri«, vse: »tako in nič drugače!« Tako boš svojo trgovino vedno ovladal, in če jo ovladaš, bo šla, kakor ti hočeš, ne kakor hoče sama.

Tej uredbi se človek kaj lahko privadi, če je le nekoliko za stvar. Potovalec ima vzorce v redu, prodajalec izložbo. Koliko se lepše poda na mizo svila lepo nabrana in čedno razpoložena, barve lepo razvrščene! Oko ima večje veselje, blago in vsa prodajalnica je mičnejša, in kar je mično, to »vleče«. Neugodno pa dirneta v prodajalnici nered in nebrižnost. — Kadar razkazuješ blago, ne kaži najlepšega naprej; poizvej prej kupčev okus.

Za odpravo pošte, posebno paketov, odloči poseben čas. Plačaj prej ko moreš, za plačila pa zahtevaj

pobotnice. Uslužbencem daj kaj za novo leto, in sicer tem več, čim boljša je bila kupčija. —

Uslužbenec mora hitro spoznati principala in njegove navade. Kar se mu ukaže, to izpolni hitro in točno, potem bo razmerje med njim in gospodarjem vedno dobro, prijetno in trajno, kupčija gladka. Kjer ni reda, tam je dosti povpraševanja, šuma, krika, predanja. Več stvari na enkrat ne delaj, ampak vsako ob svojem času in takrat dobro. Tačas pomisliš, česa še vsega treba, in tako izkoristiš dan, kolikor le moči. Trgovci, ki so kaj dosegli, so večinoma umeli pripomočke prav obračati ter v najmanjši stvari red ohraniti.

Trgovina se dandanes izpreminja, kakor se je industrija že izpremenila: mala podjetja izginevajo. Čas in ljudje zahtevajo velike izbere, velikih zalog. Mala trgovina se ne da zagovarjati, kakor male industrije ni bilo moči. Odkar so prišli stroji, je roka opešala, in ker je trgovina mlajša sestra industriji, mora tudi ona delati na debelo kakor industrija. Tu ne pomaga mamiti se, edini pripomoček je: združitev denarja v večje kapitale, v večja sredstva, s katerimi se da narediti večja trgovina. Zadrugištvo se v tem oziru pri nas še vse premalo ceni. Staroslovanske zadruge naj bi nam večkrat hodile na misel, in spomimo se, da na Ruskem celo ob svoji stari patrijarhalski obliki še dandanes uspevajo. Tu imamo na umu seveda samo misel teh zadrug, ne njih oblike. Sinovi in starši združeni, posebno, če jih je dosti in niso za nič, bodo trdna združba, kateri marsikak kapitalist ne bo mogel kaj. Vsak naj prinese le nekaj kapitala, in če ima vedro glavo pa čile roke, imel bo vsak tudi kaj kredita, in s tem, da bodo družniki sami delavci in ne bo treba tujih, bodo posekali marsikako bogatejšo podjetje, kajti domače delo, kapital in duh bodo nepremagljiva falanga. Seveda naj se delo lepo porazdeli: najizkušenejši bodi glava, najtočnejši korespondent, tisti, ki ima prijaznost in nabrušen jeziček, potovalec, in oni, ki se za vse to šele pripravljajo, detajlist. Kolikor glav, toliko parov oči in rok, in način združbe, ki nam Slovencem še lahko do česa pomore, je naš! Dandanes ostane le tisto, kar je najvrlejše, najkrepkejšo, vse drugo opeša, zato je treba podvojene pridnosti in potrojene moči. —

Če ne delaš »per kasa«, delaj, to je, upaj previdno in le na termin; seveda so v vsaki kupčiji »kin-kavci«, ki nikdar o pravem času ne plačajo, plačajo pa vendar, ker so trdni. Te je treba seveda šteti za izjeme.

Jako priporočati treba dandanes inserate in priporočila. Iz najzadnjih časov imamo primerov, kako spretne anonse lahko celo trgovino dvignejo, in tu se lahko reče, da iz malo dobrega kvasa vzraste velik hlebec. Ni pa vseeno, kako se inserira, oziroma anon-sira. Naznanilo mora biti kratko, točno, jasno, nekoliko mično, morda pikantno, a ne smešno. Če moreš, pridobi si v listu za inserat odlično mesto, na zidu lep plakat. Kar je v anonsi odločilnega, bôdi v oči že od daleč. Anonsirati je treba kako špecialitetu; če se potru-diš in pomisliš, že kako iznajdeš. — Pomniti pa je, da je treba pri inseriranju vztrajnosti in zdr-žnosti, ker samo enkrat, dvakrat inserirati ne hasni.

Posebne priporočila vredno je za trgovca računanje na pamet; zato mu posvetimo še pozneje poseben odstavek.

Ako bomo vedno na pamet računali, navadimo se slednjič na najmanjše stvari računati, in oddelili si bomo dan za dnevom, uro za uro, kaj nam je delati in narediti. Hodili bomo redno v prodajalnico in v zaloge, skrbno bomo urejali in uredili izložbe — po sezonah, vremenu itd. Skrbno bomo gledali, da se zaloge ne izprazni, pa tudi da preveč ne naraste. V tej zadnji točki se pri nas večkrat hudo greši. Koliko obresti pa tudi kapitala se pri naših trgovcih poizgubi v starem »pofelnu«! In odkod ta? Ker se kupuje brez razsodnosti, brez preudarka! Zaloge mora biti tako sestavljena, da je mobilna; da to prav zadeneš, pa moraš imeti že nekaj več v glavi, ker treba ti je poznati krajevne razmere, modo, svetovni trg in slednjič moraš poznati ljudi. Še psiholog treba biti trgovcu!

Kadar kupiš, ne zabi na diskont. Če pa kupiš na upanje, ne zabi, kadar si kupil po 20. dnevnu meseca, zahtevati poseben mesec kreditnega obroka. Obresti enega meseca so že dobiček!

Za vsak mesec si preštej naprej, kaj dolguješ, in upnikom pravočasno piši, naj izdado menice, ako ne pošlješ denarja.

Račune pregleduj vedno in vedno, knjige imej v strogem redu, glavno knjigo urejaj vsaj enkrat na mesec. Vedno bo kaj urediti.

Hrani vedno, če ti še tako dobro gre; ker pomni, da s samo pridnostjo ni še nikdar nihče obogatel!

Karkoli pa počneš, zmeraj ti bodi vodnica stroga poštenost, ker politika posameznikova ali pa narodova bo votla, če ne bo zidana na zdravo poštenost! (Dalje prih.)

Kranjske deželne finance.

Spisal —r.

(Dalje.)

Z vseučiliškim zakladom smo završili opisovanje one vrste zakladov, katere je deželni zastop kranjski še poleg prvotno mu odkazanih zakladov prevzel v svojo upravo, oziroma jih osnoval samostojno, bodisi na podlagi naredb države, bodisi na podlagi deželnih zakonov ali sklepov deželnega zbora. Obenem smo opisali, izvzemši deželni zaklad, vse zaklade, ki so bili, oziroma ki se še sedaj nahajajo v deželni upravi.

Pri tem opisu smo razvrstili posamezne zaklade tako, kakor so se po kronologičnem redu pridružili deželnemu zakladu, in smo tako podali delni pregled o »deželnem zakladu v širšem z mislu«, kakor se imenujejo splošno deželne finance v skupnosti v nasprotju z »deželnim zakladom v ožjem pomenu«, to je s posebnim zakladom, ki ga nam bo še opisati, da dobimo potem celotni pregled o vseh deželnih financah. V ta namen nam je prej spoznati deželne potrebe sploh. Deželni red označuje te potrebe le s splošnimi potezami. Da jih pa spoznamo natančno, treba nam jih je razvrstiti po gotovem redu; to pa tudi zategadelj, da si predočimo, katerim potrebam in v kolikoto tem potrebam zadoščajo razni prej opisani zakladi, ter dalje zato, da dobimo smer, v kateri bomo v nadaljnjem zasledovali razvoj deželnih financ.

* * *

Skupine deželnih potreb se vsako leto določijo v proračunu deželnega zaklada, in kakor se sestavljajo proračuni tega zaklada v novejšem času, je razdeljena potrebščina deželnega zaklada v trinajst glavnih skupin. Te so: 1.) deželni zbor; 2.) deželna uprava; 3.) deželna posest; 4.) deželna kultura in melioracije; 5.) javna varnost; 6.) zdravstvo; 7.) dobrodelstvo; 8.) pouk, omika in umetnost; 9.) občila; 10.) vojaštvo in pripraga; 11.) deželni dolgovi; 12.) pokojnine; 13.) razni stroški.

Ta delitev potrebščine pa se nam ne zdi popolnoma primerna, ako razmotrivamo deželne finance glede na deželne potrebe z občega stališča, ne oziraje se na posamezne zaklade, dasi je morda iz proračunsko- in zaračunskotehničnih ozirav umestna. Ne označuje namreč vseh potreb po njih glavnih znakih, vsled česar tudi ne podaje dovolj preglednosti o dotičnih stroških. Zategadelj hočemo razvrstiti deželne potrebe po naslovih, kateri so že ustanovljeni za sestavljanje statistike avtonomne deželne uprave*) in ki splošno bolje karakterizirajo dotične skupine potreb.

Ti naslovi so:

- I. Deželni zbor.
- II. Splošna deželna uprava.
- III. Deželno premoženje.
- IV. Javna varnost.
- V. Zdravstvo.
- VI. Dobrodelne naprave, oziroma javno skrbstvo.
- VII. Oskrba ubožcev.
- VIII. Pouk, omika in umetnost.
- IX. Pospeševanje obrta in javnih podjetij.
- X. Deželna kultura.
- XI. Občila.
- XII. Pripraga in vojaštvo.
- XIII. Deželni dolgovi.
- XIV. Preskrbovanje deželnih uslužbencev in njih svojcev.

Razvrstimo li po teh skupinah deželnih potreb sedanje zaklade, oziroma njih potrebe, t. j. potrebščine, tedaj bi jih obsegali nastopni naslovi, in sicer:

1.) Javna varnost: *a)* zaklad deželne prisilne delavnice; *b)* požarnobrambni zaklad.

2.) Zdravstvo: *a)* bolnični zaklad; *b)* pokojninski zaklad okrožnih zdravnikov.

3.) Dobrodelne naprave, oziroma javno skrbstvo: *a)* blaznični zaklad; *b)* najdenški zaklad; *c)* porodnišnični zaklad.

4.) Oskrba ubožcev: 3 hiralske zaklade.

5.) Pouk, omika in umetnost: *a)* normalnošolski zaklad z učiteljskim pokojninskim zakladom; *b)* cesarja Franca Jožefa I. vseučiliški zaklad; *c)* muzejski zaklad; *d)* gledališki zaklad.

6.) Deželna kultura: *a)* zaklad kranjske kmetijske šole na Grmu; *b)* deželnokulturni zaklad.

*) Statistiko avtonomne deželne uprave objavlja c. kr. statistična centralna komisija na Dunaju s sodelovanjem vseh deželnih odborov. Prvi letnik te statistike je izšel l. 1900. (Statistisches Jahrbuch der autonomen Landesverwaltung, I. Jahrgang 1900.)

7.) Občila: garancijski zaklad Dolenjskih železnic.

8.) Deželni dolgovi: *a)* deželno-posojilni zaklad (prej zemljiškoodvezni zaklad); *b)* zaklad 3% državnega posojila.

9.) Preskrbovanje deželnih uslužbencev: pokojninski zaklad deželnih uslužbencev.

Glede blazničnega zaklada naj omenimo, da spada del njegove skupne potrebščine, kolikor zadeva oskrbovanja hiralcev v hiralnici sv. Jožefa v Ljubljani, pod naslov »oskrba ubožcev«.

Pri tej razdelitvi zakladov na posamezne skupine deželnih potrebščin smo izpustili: 1.) stanovski zaklad; 2.) vseh 22 ustanovnih zakladov. Kar se tiče stanovskega zaklada, je iz prej povedanega jasno, da bi ga morali deliti malone na vse naslove deželne potrebščine, ako bi še obstajal; glede ustanovnih zakladov pa naj omenimo, da njih stroški niso posledica specifično deželnih potreb, in da obstaja v njih pokritje premoženje, ki ni nastalo iz javnih pridobitnih naslovov. Uvrstili bi pa te zaklade lahko pri naslovih: zdravstvo, dobrodelne naprave, oziroma javno skrbstvo, oskrba ubožcev ter pouk, omika in umetnost. Za uvrstitev grofa Sauraua ustanovnega zaklada bi morali ustanoviti nov naslov »bogočastje«, katerega sicer ni, ker v ta namen dežela drugače ničesar ne izdaje.

Po sistematični razvrstitvi raznih zakladov, oziroma njih združitvi v celoto, imamo pregled o kritju deželnih potreb le glede nekaterih panog glavnih skupin, preostaja nam pa še več navedenih skupin deželnih potreb, ki jih še ne poznamo. Da izpopolnimo torej to, za kar ni izraza v posameznih doslej opisanih zakladih, nam je v nadaljnjem opisati deželni zaklad, in sicer njegove premoženske razmere ter njegove stroške in dohodke.

* * *

Računskemu sklepu deželnega zaklada o dohodkih in stroških je pridejan vsako leto razkaz imovine, t. j. bilanca. Iz tega razkaza so razvidna vsa aktiva in pasiva. Aktiva sestojajo deloma iz gotovine, deloma iz raznih terjatev, deloma pa iz drugih vrednosti. Pasiva obsegajo deželne dolgove, ki so ali že pokriti z razpoložljivo gotovino, ali pa je v njih plačilo pokritje šele preskrbeti. Te dolgove opišemo pozneje.

Aktivno premoženje ločimo po glavnem delilu, ki je merodajno za proračun: 1.) v glavninsko, 2.) v premoženje, ki izvira iz gospodarjenja. Oboje vrste aktivno premoženje pa delimo dalje v premično in nepremično.

Premoženje, ki izvira iz gospodarjenja, t. j. ki nastaja iz gospodarstvenega delovanja, in katerega substance so gospodarstvu na razpolago, bodisi takoj, bodisi šele pozneje, spoznamo natančneje, ko izpregovorimo o stroških; v naslednjih odstavkih pa bomo obravnavali o glavninskem premoženju, ki je stalni vir dohodkov deželnega zaklada.

Znano nam je že, da je znašala imovina deželnega zaklada ob njega prevzemu v deželno upravo v

gotovini 53.785 gld. 96 kr. in v obveznicah 2120 gld. Vendar ta imovina ni bila stalno glavinsko premoženje deželnega zaklada, nego je bila namenjena v pokritje njegovih tekočih stroškov.

Del glavinskega premoženja si je pridobila dežela šele l. 1869., ko je prejela od države obligacije v nominalni vrednosti 700.000 gld. kot odškodnino za provincijalni zaklad, ki ga je državna uprava l. 1827. deželi Kranjski, t. j. tedanjemu deželnemu zastopu neopravičeno odvzela (inkamerirala) in ga z vsemi pravicami do pobiranja raznih davkov in drugih dohodkov združila z državnimi financami. Prejete obligacije so pravilno pripadle stanovskemu zakladu kot zakladu, ki je namestoval prejšnji provincijalni zaklad; toda, ker je združil deželni odbor že l. 1870 stanovski zaklad z deželnim zakladom, je umestnejše, obravnavati o prejeti odškodnini pri opisu financ deželnega zaklada nego pa stanovskega zaklada, ki ob sedanji deželni upravi sploh ni imel mnogo pomena.

Pojasniti nam je z ozirom na važnost in pomenljivost pridobljene odškodnine 700.000 gld. nagibe in vzroke, zakaj je država odvzela stanovom provincijalni zaklad, in zakaj je prejel šele sedanji deželni zastop navedeno odškodnino.*)

Provincijalni zaklad je bil glavni zaklad stanovske deželne uprave pred l. 1809. Kdaj je nastal, se natančno ne da dognati, vendar gotovo je, da je obstajal že za vlade cesarice Marije Terezije v letih od 1740. do 1780., dasi morda tudi še takrat ne formalno, temuč le po bistvu; da pa je obstajal pod oficijalnim naslovom »provincijalni zaklad« proti koncu osemnajstega stoletja, to se da iz starih listin konstatirati.

Provincijalnemu zakladu je bil namen, pokrivati stroške za upravljanje deželnih zadev; največ pa so bili njegovi dohodki namenjeni za obrestovanje in amortiziranje »domestikalnega dolga«, napravljene v raznih časih. Ta dolg je znašal l. 1827. skupaj 4,125.350 gld. 25 kr.

Jasno se kaže namen in obseg provincijalnega zaklada v naslovih, odnosno visokosti njegovih stroškov. Ti stroški so:

1.) Obrestovanje domestikalnega dolga 84.212 gld. 43 kr.

2.) Povračevanje dolga za zgradbo Vrhniške in Planinske ceste 27.425 » 39 »
Dolg je znašal 616.378 gld.

3.) Plače in emolumenti (plača predsednika, odposlancev in osebja pisarne stanovske korporacije v znesku 8500 gld. ter potrebščina za 1 učitelja glasbe, učitelja slovenskega jezika, učitelja laščine, učitelja obrtne in industrijske šole, za babiško šolo in za plesni pouk) v znesku 11.650 » — »

Odnos 123.287 gld. 82 kr.

*) Zgodovinski podatki o provincijalnemu zakladu so posneti po razpravi, ki jo je napisal l. 1862. Eduard pl. Strahl, bivši deželni poslanec. (Zur Beleuchtung der Frage, welche Ansprüche das Land Krain aus der Incamerirung des Provincialfondes an das k. k. Ärar zu erheben berechtigt erscheint. Laibach 1862.)

Prenos 123.287 gld. 82 kr.

4.) Prispevki k plačam uradnikov knjigovodstva in administracije domen ter razni doneski za šolske in poljedelske namene, za razsvetljavo mesta Ljubljane, premije za konje itd. v skupnem znesku 12.678 » 25 »

5.) Pokojnine in miloščine v znesku 6102 » 26 »

6.) Stroški za poprave deželnih poslopij v znesku 1950 » — »

7.) Davki od poslopij 49 » 36 »

8.) Podpore vsled elementarnih nezgod 15.000 » — »

9.) Plačilo nekih »deželnih rekvizicij« 12.000 » — »

10.) Ekstraordinarij za razne pisarniške in druge nenavadne stroške v znesku 6000 » — »

Skupni stroški so znašali . 177.067 gld. 69 kr.

V pokritje teh stalnih stroškov so se stekali v provincijalni zaklad pred l. 1809. ti-le dohodki:

1.) Delež zemljiškega in osebnega davka v znesku 87.084 gld. 39 kr.

Letna vsota navedenih davkov je znašala 347.541 gld. 57 kr., katere del v znesku 260.457 gld. 18 kr. je prejemal erar kot takozvani vojaški delež (Militärquote), ostanek 87.084 gld. 39 kr. pa stanovni vsled nekega starega dogovora z Najvišjim dvorom. Ta delež davkov so morali stanovni porabljeni za obrestovanje in odplačilo domestikalnega dolga, oziroma tudi v druge namene; znižal se je na 34.883 gld. 25 kr., ko so bile obresti domestikalnega dolga vsled finančnega patenta z dne 20. februarja 1811. l. znižane za polovico.

2.) Namestek za dohodke vinskega daca v znesku 17.654 » 34 »

3.) Takozvani »Mitteldings-Äquivalent« v znesku 50.000 » — »

Ta dohodek je bil namestek, ki ga je plačeval erar stanovom, ker jim je bila l. 1628. odvzeta pravica do pobiranja mitnine in carine v celi deželi in v primorskih mestih Trstu in Reki, spadajočih tedaj k deželi Kranjski.

4.) Dohodki (Rentgelder) Podturnske grajščine v znesku 1786 » 59 »

5.) Najemščine od raznih deželnih poslopij v znesku 700 » — »

6.) Dohodki davka na godbo (Musik-Impost-Gefälle) v znesku. 500 » — »

Ta davek je bil vpeljan l. 1707. ter l. 1749. popolnoma prepuščen stanovom, ki so ga imeli dotlej le v zakupu.

Odnos 157.725 gld. 32 kr.

Prenos	157.725 gld.	32 kr.
7.) Aktivne obresti od glavninskega premoženja dežele v znesku 184.406 gld.; znašale so	2287 »	13 »
8.) Prispevki države za podpore vsled elementarnih nezgod v znesku	15.000 »	— »
Ti prispevki so se izplačevali iz prebitkov vinskega daca, ki je bil stanovom l. 1747. odvzet.		
9.) Vinska doklada (Weinaufschlag) v znesku	12.000 »	— »
kot donesek za obrestovanje in amortiziranje kranjskega prisilnega dolga iz l. 1805./1806. in v poplačilo deželnih rekvizicij (Landes-Requisitionen).		
10.) Mitnine Vrhniške in Planinske ceste (Straßen-Constructions-Gefälle) v znesku	43.500 »	— »
Skupni dohodki so torej znašali 230.512 gld. 45 kr.		
ali proti stroškom v znesku	177.067 »	69 »
več za	53.444 gld.	76 kr.

Kako se je porabljal ta presežek, je težko dooznati; vendar se sodi, da se je zalagal z dotičnimi letnimi zneski amortizacijski zaklad za poplačilo domestikalnega dolga.

Provincijalni zaklad pa je bil v celem obsegu odvzet stanovom leta 1809., ko so zasedli Francozi Kranjsko provincijo, ki je bila pozneje priključena Ilirskim provincijam. Da bi se bile uredile obveze stanov, t. j. deželni dolgovi in drugi zastali stroški, je bila zaukazana likvidacija, ki se pa nikdar ni izvršila.

Po pariškem premirju z dne 30. maja 1814. l. je prišla dežela Kranjska zopet pod vladno Habsburžanov. Zaradi splošne reorganizacije teritorialne uprave je bil poslan na Kranjsko poseben dvorni komisar. Bila je zaukazana iznova ustanovitev provincijalnega zaklada, in določeno je bilo obenem, da opravlja denarni promet tega zaklada c. kr. deželna plačilnica, oskrbuje ga pa politična deželna oblast. Vendar s to zopetno ustanovitvijo provincijalnega zaklada prejšnji stan ni bil restituiran, osobito, kolikor se je tikalo premoženja prejšnje stanovske uprave.

Z Najvišjo odločbo z dne 29. avgusta in 17. novembra 1818. l. je bila deželi Kranjski iznova priznana prej obstoječa stanovska ustava, in l. 1820. je bila organizacija deželnega zbora tudi potrjena. Postalo je vsled tega akutno vprašanje, če je provincijalni zaklad stanovom izročiti ali ne. Stanovi so zahtevali, da se jim izroči stanovski zaklad v last tak, kakršen je bil pred l. 1809. O tem je bilo l. 1821. odločeno, da je ponuditi stanovom provincijalni zaklad le v tistem obsegu, ki se tiče pravic in dohodkov, navedenih pod zap. št. 2. do 7. (glej naštevanje dohodkov), oziroma dolžnosti, navedenih pod zap. št. 1., 3. do 7. in 10. (glej naštevanje stroškov). Stroški provincijalnega zaklada v tem obsegu bi bili znašali 122.642 gld. 30 kr., dohodki pa le 72.928 gld. 06 kr. Pokritje primanjkljaja 49.714 gld. 24 kr. bi bili morali stanovi drugače poskrbeti. Hkratu je bila stanovom predla-

gana tudi alternativa, da bi dajala država stanovom v pokritje deželnih potrebščin iz državnih sredstev letne dotacije, ako se ne zadovoljijo s prevzemom provincijalnega zaklada v označenem obsegu. Nato so stanovi dne 18. oktobra 1821. l. sklenili v deželnem zboru, da niso ni za prvi ni za drugi alternativni predlog, temuč da je zahtevati izročitev provincijalnega zaklada v celem prejšnjem obsegu. Toda državna uprava se ni ozirala na ta sklep in na opravičeno zahtevo dežele Kranjske, nego je odredila dne 1. decembra 1826. l. popolno inkameriranje provincijalnega zaklada, t. j. da ga je združiti z vsem premoženjem z državnimi financami proti prevzetju domestikalnega dolga na državo. L. 1827. je bilo potem natančno določeno, kako je zgorajšnjo odredbo izvršiti. Določeno pa je bilo tudi, da bo država oddajala v bodoče stanovom dotacije v pokritje njih potrebščine, in da ima dalje ves blagajniški posel, zadevajoč deželne finance, opravljati c. kr. kameralni plačilni urad v Ljubljani. (Dalje prih.)

Malemu obrtniku v pomoč.

(Dalje.)*

IV. Strokovni tečaji izven Dunaja (potovalni tečaj) in obrtni potovalni pouk.

Mojstrski tečaj urada c. kr. trgovinskega ministrstva za pospeševanje obrta so obširne in drage priredbe, v katerih se je moči izobraziti le omejenemu številu udeležencev. Zategadelj je c. kr. trgovinsko ministrstvo začelo tudi izven Dunaja po pospeševalnem uradu prirejati strokovne tečaje, takoimenovane »potovalne tečaje«, povsod tam, kjer se izkaže potreba in jih je moči napraviti brez posebnih težkoč. Takih tečajev, uvedenih doslej za črevljarje, krojače moških oblek in stavbne mizarje, je bilo do konec 1900. l. 74. Udeležilo se jih je 2289 rokodelcev.

Enostavnejši od mojstrskih tečajev, imajo potovalni tečaj manj obsežen učni načrt, trajajo manj časa in so pristopni vsem v kraju nastanjenim mojstrom in pomočnikom; izključeni so pa od njih učenci. Skupni pouk je popoldne ali zvečer; dopoldne obiskuje potovalni učitelj delavnice udeležnikov tečaja in daje nasvete v praktičnem oziru.

K pokritju stroškov naj pripomorejo tudi krajevni činitelji, praviloma s tem, da dajo na razpolago učno dvorano. Državnih ustanov za te tečaje ni; v mnogih primerih so pa pristojni deželni odbori in pristojne trgovske in obrtniške zbornice z majhnimi ustanovami olajšali udeležnikom, ki niso bili nastanjeni v kraju tečaja, njega obisk; tudi so prispevali v pokritje stroškov za učni material i. d. Dotična obrtna zadruga ima po sposobnih osebah slediti pouku in svoje opazke sporočiti vodstvu obrtnega pospeševalnega urada. Le-ta pa skrbi tudi za to, da se čez nekaj časa konstatira, kakšen je vpliv tečajev.

A. Vnanji strokovni tečaj za črevljarje trajajo štiri do pet tednov. Pouk se vrši praviloma le ob delavnikih popoldne (od 1 do 6, 2 do 7 ali 3 do 8, kakor žele udeležniki) in obsega vsa važna dela črevljarska, in sicer potem, ko se je predavalo o

*) Glej št. 3. in 4.

anatomiji normalne ali pohabljene noge: umerjanje, vzorno krojenje, strokovno risanje, prikrojevanje, prirejanje gornjih delov in šivanje na stroju, v kateri namen ima strokovni učitelj s seboj štiri šivalne stroje. Potrebni učni material je preskrbeti frekventantom. Dopoldne se lahko poučuje v delavnicah obiskovalcev tečaja, posebno v spodnjem delu (Bodenarbeit). V tečaju izdelani krojni vzorci in strokovne risbe ostanejo frekventantom kot nadaljnji delovni pomočki. Zadruga ima praviloma preskrbeti učni prostor, njega razsvetljava, kurjavo in snaženje, primerno število miz z vodoravnimi ploščami in šolsko tablo. Udeležnikov ne sme biti manj kakor 20 in ne več kakor 40.

Dva taka tečaja sta bila tudi na Kranjskem: v Ljubljani in Trziču.

B. Vnanji strokovni tečaji za krojače moških oblek. V teh tečajih se poučuje le krojno risanje, predava o prikrojevanju in o rasti človeškega telesa in pojasnjuje učni sestav s pomočjo krojnih vzorcev. Krojno risanje obsega konstrukcijo običajnejših oblek z različnimi izpremembami. Tečaj traja štiri tedne; poučuje se le ob delavnikih po 6 ur popoldne (v soboto le 3 ure). Dopoldne poučuje strokovni učitelj kakor pri vnanjih črevljarskih tečajih v delavnicah. Udeležnikov ne sme biti več kakor 30 in ne manj kakor 20; preskrbeti morajo sami risarsko orodje in druge pripomočke. Udeleženi činitelji morajo preskrbeti učni prostor in njega uredbo (primerno število miz, stolov in šolsko tablo) in pa snaženje, razsvetljava in kurjavo. V podporo frekventantov morajo krajevni činitelji zagotoviti ustanove.

Tudi v Ljubljani je bil že tak tečaj.

C. Vnanji tečaji za stavbne mizarje imajo v prvi vrsti namen, da udeležnike izobrazijo teoretično. Trajajo praviloma šest tednov in se, če treba, raztegnejo na sedem tednov. Udeležnikov mora biti najmanj 10, pa ne več kakor 15; o tem, koliko frekventantov je pričakovati, je poročati že v prošnji za prireditev tečaja. Poučuje se ob delavnikih po 5 zaporednih ur. Prvih pet tednov je pouk le teoretičen, šesti teden praktičen. Pouk obsega: risanje, tehnologijo, strojezanstvo, knjigovodstvo, kalkulacijo, sestavljanje proračunov in ponudb, ravnanje s stroji za obdelovanje lesa in z orodjem. Pospeševalni urad da na razpolago enega ali dva strokovna učitelja za risanje, tehnologijo in strojezanstvo in delovodjo za praktični pouk. Za pouk v knjigovodstvu in v kalkulaciji je v kraju samem preskrbeti učne moči, ki jih plača c. kr. trgovsko ministrstvo. Učni material oskrbi pospeševalni urad. Krajevni činitelji morajo preskrbeti dobro razsvetljava in kurljivo risarsko dvorano obsegajočo najmanj 80 m² in, če mogoče, manjšo učno dvorano. Za praktični del je treba mizarске delavnice, opremljene s stroji in motorji.

Subvencionirani strokovni tečaji. Za prireditev strokovnih tečajev prihaja vedno toliko prošenj, da ministrstvo z organi državne obrtne pospeševalne akcije nikakor ne more vsem ustreči. Zategadelj so izven te državne akcije tudi drugi činitelji, kakor trgovske in obrtniške zbornice, zadruga in druge obrtne korporacije, pričeli prirejati strokovne tečaje. Te tečaje, in to ne samo za črevljarje, krojače moških

oblek in stavbne mizarje, ampak tudi za druge obrte, za katere dotlej še ni bilo mojstrskih tečajev na Dunaju, podpira c. kr. trgovsko ministrstvo s subvencijami (200 do 400 K).

Za subvencijo strokovnim tečajem veljajo naslednji pogoji: *a)* strokovni učitelj mora biti, če obstoje za dotični obrt že mojstrski tečaji pri pospeševalnem uradu na Dunaju, absolvent takega tečaja in se je moral sposobnega izkazati za učitelja; *b)* število učnih ur naj ne bo manjše kakor štiritedenskega tečaja s poldnevni poukom (120 ur); po razmerah se lahko pouk vrši tudi samo zvečer, tečaj pa mora potem tem dalje trajati; *c)* spored tečaja se mora najmanj 4 tedne pred njega začetkom predložiti c. kr. trgovskemu ministrstvu; *d)* c. kr. trgovsko ministrstvo in pospeševalni urad si pridržujeta inspiciranje tečaja; subvencija se izplača le tedaj, če je imela inspekcija ugoden uspeh; *e)* za črevljarske tečaje velja, da je po izgotovitvi predložnega dela po pospeševalnem uradu to delo pouku postaviti za podlago.

Obrtni potovalni pouk. Poleg tečajev, opisanih v prejšnjem odstavku, ki so že en način obrtnega potovalnega pouka, pa je uvedlo c. kr. trgovsko ministrstvo pred nekaj leti tudi potovalni pouk v ožjem pomenu, in sicer po nekem potovalnem učitelju, pripadajočem pospeševalnemu uradu, ki je imel po nekaterih kronovinah že več »potovalnih predavanj«. Potovalni pouk pa nameravajo v nadaljnjem razviti takole: *a)* splošen potovalni pouk po osebah, ki v tehniki poznajo več obrtov in ki na podlagi natančnega znanja gospodarskih razmer svojega okraja delujejo za osnovo pridobitnih in gospodarskih zadrug, za uvedbo skupne strojne vršbe i. t. d., *b)* poseben potovalni pouk po strokovnjakih (če le mogoče po obrtnikih samih) v gotovih obrtih, zlasti v obliki delavniškega pouka, na kateri način že poučujejo strokovni učitelji pospeševalnega urada dopoldne ob potovalnih tečajih za črevljarje, krojače moških oblek in stavbne mizarje in pa delovodje pospeševalnega urada pri uredbi združnih delavnic, in *c)* potovalni pouk po posameznih predavanjih o predmetih, ki zadevajo mali obrt.

(Dalje prih.)

Delavska stanovanja.

V začetku prihodnjega leta poteče veljavnost zakona z dne 9. februarja 1892. l., drž. zak. št. 37, ki se je izdal z namenom, da pospeši graditev poslopij, v katerih naj bi imeli delavci zdrava in ceno stanovanja. Zakon je sicer v splošnem ugodno vplival, vendar ni izpolnil onih lepih nad, ki so se stavile vanj. Ta zakon veli, da so poslopja, ki jih sezidajo občine, občekoristna društva in občekoristni zavodi za delavce, zadruga delavcev za svoje ude ter delodajalci za svoje delavce z namenom, da se dajo v najem delavcem, za dobo 24 let prosta hišnonajemniškega ter 5odstotnega davka, katerega je po § 7. zakona z dne 9. februarja 1882. l., drž. zak. št. 17, plačevati od sicer davka prostih poslopij. Davka prosta pa so taka poslopja le tedaj, če se zgrade vsaj do preteka desetega leta, potem ko je zakon stopil v veljavnost. Zakon velja le v onih kronovinah, v katerih se je z deželno postavo dovolila za take stavbe prostost vseh dežel-

nih in okrajnih doklad ter znižanje občinskih doklad na hišno najemnino. Na Kranjskem imamo tak zakon, in sicer z dne 13. septembra 1892. l., (dež. zak. št. 13 l. 1892.). § 1. tega zakona določa, da so nove stavbe s stanovanji za delavce za dobo 24 let oproščene tudi plačevanja vseh deželnih in okrajnih doklad ter tudi polovice občinskih doklad k imenovanim državnim davkom. § 2. pa veli, da je občinski zastop upravičen skleniti, da se delavska stanovališča oproste še ostale polovice občinskih doklad. Glede velikosti delavskih stanovanj v hišah, ki so deležne davčnih olajšav, ima zakon posebne določbe. Kadar obstoji stanovanje le iz enega prostora, ne sme biti manjše od $15 m^2$ in ne večje nego $30 m^2$; če ima stanovanje več prostorov, ne sme obsegati manj nego $40 m^2$ in ne več nego $75 m^2$. Letna najemnina je takó omejena, da na Dunaju ne sme več znašati nego 3 K 50 h od m^2 , v krajih z več nego 10.000 prebivalci ne več nego 2 K 30 h, v vseh ostalih krajih ne več nego 1 K 60 h od m^2 .

Sedaj, ko potekajo zadnji meseci veljavnosti zakona, o katerem govorimo, je misliti na to, da se pričeto delo krepko nadaljuje. Interesirani krogi tudi niso zamudili, osrednjo vlado zopet in zopet opozarjati na to stran obsežnega socialnega vprašanja. In našli niso nemih ušes. Vlada je izdelala poseben zakonski načrt o olajšavah pri poslopih z zdravimi in cenimi stanovanji za delavce ter ga razposlala raznim gospodarskim korporacijam in trgovskim zbornicam v pretres in presojo. Novi zakonski načrt je dalekosežnejši od sedanjega zakona in ustreza zahtevam časa tako, da je pričakovati, da intenzivno pospeši graditev hiš za delavska stanovanja. Brez nedostatkov seveda ni, ali pričakovati je zanesljivo, da jih vlada odpravi, čim jo opozore nanje različni zastopi, ki bodo še pretresovali načrt.

V naslednjem navajamo ogrodje zakonskega načrta.

Stanovališča, ki so se zgradila na doslej nezazidanem prostoru ali pa na stavbišču do tal porušene hiše z namenom, da nudijo delavcem cena in zdrava stanovanja, so po določbah tega zakona 24 let prosta vsakega hišnega davka, toda le tedaj, ako se vsa stanovanja v takih poslopih delavcem ali dado v najem ali se jim v uporabo prepuste brezplačno ali pa za znesek, ki se sicer vračuni v njih mezdo, pa ni s številkami označen. Ako so taka poslopja podvržena pristojbinskemu namestku, znaša namestek za dobo odmembe le $1\frac{1}{2}$ odstotka s pribitkom vred in ga je računati od vrednosti.

V primeru s sedanjim zakonom je načrt obsežnejši, ker dovoljuje delavskim stanovališčem prostost od vsakega hišnega davka in pristojajo po zakonu davčne olajšave vsakomur, ki zadosti postavnim zahtevam, ne pa le korporacijam in podjetniku.

Poslopja, katerim gredo v zakonu navedene olajšave, so lahko stanovališča za družine, samski domi, prenočevališča in hiše za ložiranje ter dobrodelna poslopja. Stanovališča za družine naj bodo pripravljena za največ šest družin, ako pa niso le pritična, marveč zidana v več nadstropij, ne smejo obsegati več nego 3 nadstropja, in smejo v vsakem nadstropju priti le štiri stanovanja na ene stopnice.

V mestih, kjer naj stanuje več družin v enem poslopiju, je skrbeti s primernimi napravami (zadostno število stopnic, ločeni podstrešni prostori, ločene kleti in ločena stranišča) za osebno varnost stanovalcev ter za to, da se medsebojno občevanje poedinih družin kar mogoče omeji. V stanovališčih za rodbine ni dovoljeno oddajati posameznih prostorov v podnajem. Glede velikosti prostorov, ki naj služijo za bivališča, veli zakon, da morajo stanovanja z le enim prostorom obsegati vsaj 20, pa ne več nego $25 m^2$, stanovanja z dvema prostoroma ne manj od 25 in ne več od $60 m^2$, stanovanja s tremi in več prostori najmanj 32 in največ $80 m^2$.

Samski domi imajo namen, da stanujejo v njih posamezne osebe istega spola; stanuje naj vsakdo zase, po največ pa tri osebe v eni stanici. Osebe različnega spola smejo v isti hiši stanovati le tedaj, kadar hiša obstoji iz docela ločenih oddelkov. Samskim domom je pripoznati davčne olajšave le tedaj, ako odgovarja velikost stanovanj zakonitim predpisom, ki zahtevajo, da mora stanica za eno osebo obsegati vsaj $8 m^2$, za dve osebi najmanj $12 m^2$ in za tri $20 m^2$.

Prenočevališča in hiše za ložiranje imenuje zakonski načrt ona poslopja, v katera naj se sprejemajo zase živeče osebe istega spola. Te vrste stanovališča zadobe davčne olajšave le takrat, kadar so jih zgradile občine, okrajne združbe, občekoristna društva, ustanove, zadruga ali pa delodajalci za delavce lastnega podjetja.

Kot dobrodelna poslopja navaja zakonski načrt primeroma otroške vrtce, bralne sobe, kopališča in pralnice. Take naprave seveda služijo v skupno uporabo večjemu številu strank in so hišnih davkov proste, ako pripadajo kompleksu delavskih stanovališč, ki v zmislu tega zakona uživajo davčne olajšave.

Posebne natančnejše predpise za delavska stanovališča objavi poseben ministrski ukaz. Obsegal bode zlasti odredbe glede notranje ureditve delavskih stanovanj, tako glede višine prostorov, o preskrbovanju z vodo in zrakom, dostopu svetlobe ter glede uprave. V § 10. določa zakonski načrt, da sme minister za notranje stvari sporazumno s finančnim ministrom v poedinem slučaju zgraditelju, oziroma posestniku hiše posamezne nedostatnosti izpregledati, ako hiša sicer ustreza namenu, kateremu naj služi, in je nje značaj neoporečno občekoristen.

Kakor rečeno, pristojajo navedene davčne ugodnosti le poslopijem z delavskimi stanovanji. Delavci v zmislu zakonskega načrta so pa vse one osebe, ki se proti mezdi uporabljajo pri poljedelskih, obrtnih in pridobitnih podjetjih ali pa pri javnih ali privatnih zavodih, vendar njih letni dohodki ne smejo presegati 1200 K pri posameznikih, pri družinah z 2 ali 4 osebami 1800 K in pri družinah s petimi ali več osebami 2400 K. Na Dunaju smejo biti dohodki za 25 odstotkov in v ostalih mestih, ki štejejo nad 50.000 prebivalcev, 12 odstotkov večji. Vendar ohranijo taka poslopja davčne ugodnosti tudi v primeru, kadar en del poslopja, toda ne več nego četrtina, sicer ni v najemu delavskih strank, pač pa ali v najemu ali pa v brezplačni uporabi oseb z določeno stalno plačo ali mezdo, katerih dohodki pa ne presegajo prej očitane meje.

Isto velja, ako se posamezna stanovanja ali poedini prostori prepuste brezplačno osebam, katerim je poverjeno upraviteljstvo ter nadzorstvo poslopja, ali pa se posamezni deli poslopja dajo v najem takim obrtnikom, o katerih obrtu se je politična oblast izrekla, da je za preskrbovanje stanovalcev tiste hiše potreben.

V §§ 11. in 12. govori zakonski načrt o najemini. Sedanji zakon določa najemnino tako, da navaja dovoljeni maksimalni znesek, ki se sme pobirati kot najemnina od vsakega m^2 stanovanja. Pod premiso, da bode poslopje stalo 80 let, veli zakonski načrt, da celotna letna najemnina poslopja, ki uživa davčne olajšave, ne sme presežati zneska, ki je po mnenju strokovnjakov potreben, da se za nakup stavbišča ter za zidavo potrošeni kapital po odbitku amortizacijskih obrokov, vseh realnih davkov, doklad in naklad, vzdrževalnih in upravnih stroškov obrestuje s tolikimi odstotki, kolikršne navede za posamezne kronovine poseben ministrski ukaz. Ob določitvi teh odstotkov se je ozirati na obrestno mero, ki je od časa do časa običajna v dotični deželi; vpoštevati je zlasti obrestno mero, katere se drže hranilnice in drugi kreditni zavodi pri posojilih proti hipoteki, in je težiti na to, da se kapital, ki je v delavskih stanovališčih investiran, obrestuje z 0·20 do 0·50 odstotka više nego kapital, ki je naložen v drugih podobnih napravah. Takim javnim zavodom pa, ki so po svojih statutih poklicani, pospeševati občno blagostanje, notranji in finančni minister lahko dovolita od slučaja do slučaja, da se njih kapital, ki so ga naložili v delavskih stanovališčih, izjemoma više obrestuje. Uradoma ali pa na prošnjo posestnika je od deset do deset let na novo določiti glavnično vrednost, ki je podlaga dovoljenemu maksimalnemu obrestovanju, in je pri tem v poštevek jemati izpremembo zemljiških dohodkov (Grundrente). O vrednosti kapitala odloča finančno deželno ravnateljstvo sporazumno z deželno vlado.

Če posamezna stanovanja niso v najemu, ampak so prepuščena delavcem brezplačno, je dognati njih najemno vrednost v primeru z oddanimi stanovanji zenačboma in je tako dognano vrednost teh stanovanj vračunati v celotni najemninski donos. Za vzdrževanje in upravo poslopja se ne sme računati višji znesek nego 1·8‰ od kapitala, ki se je porabil za zgraditev.

Čim se je tako dognala maksimalna letna najemnina cele hiše, je lastniku dano na voljo, da določi najemnino za posamezna stanovanja, primerno legi in kakovosti stanovanj. Zavezan pa je, da ob vходу v hišo namesti tarif, ki navaja najemnino za posamezna stanovanja, in pa hišni red, v katerem je navesti eventualno še postranske pristojbine. Najemninski tarif, katerega je predložiti politični in davčni oblasti, da ga vidirata, mora navajati tudi najemninsko vrednost onih stanovanj, ki so se prepustila v brezplačno uporabo. Hišni red mora biti odobren od pristojne politične in davčne oblasti.

Prošnje za dovolitev davčnih olajšav poslopijem, namenjenim za delavska stanovanja, bo vlagati pri davčni oblasti prve instance, ki se sporazume s političnim oblastvom. O prošnjah odločuje finančno deželno ravnateljstvo sporazumno s politično deželno

oblastjo, o rekurzih odloča finančno ministrstvo sporazumno z notranjim ministrstvom. V stavbnotehničnih, zdravstvenih, policijskih in npravstvenih vprašanih odloča izrek politične oblasti.

V § 14. določa načrt, da je poslopja, katerim se je dovolila davčna ugodnost, za dobo 80 let odmeniti za delavska stanovališča ali pa za blaginjske namene; zgraditelj in pa vsi naslednji hišni posestniki so zavezani, da vzdržujejo poslopje v takem stanju, ki ustreza namenu tega zakona — preskrbeti delavcem zdrava in cena stanovanja — ter da izpolnjujejo določbe tega zakona in pa poslej izdane izvršilne ukaze. Odmembo je vknjižiti kot realno breme v zemljiški knjigi na korist države. V posebnega ozira vrednih primerih smeta finančno in notranje ministrstvo na prošnjo hišnega lastnika dovoliti, da se izbriše odmemba v zemljiški knjigi. Posledica take dopustitve je, da takoj prenehajo davčne olajšave. Dopustitev se lahko dovoli le pod pogojem, da se državi povrne ves ali pa le delen znesek, katerega je izgubila na davkih in pristojbinah vsled prej dovoljene davčne olajšave.

Politično in davčno oblastvo morata skrbeti za to, da služijo poslopja, ki so deležna davčnih ugodnosti, svojemu namenu. Upravičena so, posestnikom, ki se ne ravnaajo po postavnih določbah, nalagati denarne kazni, zlasti tedaj, kadar najemodajalec pobira večjo najemnino, nego je po zakonu dopuščeno. Preplačano najemnino je vrniti najemniku. Nadziralna oblast sme po svojih organih vse prostore delavskih stanovališč pregledovati. Na zahtevo oblasti je nemudoma izvršiti njene ukaze, sicer zadene posestnika kazen in se uradni ukaz prisilno izvrši.

V § 22. veli zakonski načrt, da veljajo navedene olajšave za one stavbe, ki se tekom 20 let, računeno od onega časa, ko stopi zakon v veljavnost, stavbno dogotove, naj se je z graditvijo pričelo pred ali po označenem času. Vendar pa načrt pooblašča finančno in notranje ministrstvo, da dovolita olajšave in ugodnosti tega zakona tudi onim stavbam, ki so se dovršile ob času veljavnosti sedanjega zakona z dne 9. februarja 1892. l., drž. zak. št. 37, seveda le tedaj, ako se zadosti zahtevam novega zakona. Nam se ne zdi na mestu, da § 22. normira dvojno mero. Zakaj naj stavbe, ki so zgrajene pred pričetkom veljavnosti zakona, le po milosti ministrstva zadobe one ugodnosti glede načina graditve in velikosti stanovanj, katerih poslopijem, ki se dovrše po pričetku veljavnosti novega zakona, kratkomalo ni odreči, čim so izpolnjeni postavni pogoji?

Ugodnosti in olajšave tega zakonskega načrta bodo deležne le one kronovine, v katerih se bode za nove stavbe take vrste, kakršno ima v mislih razmotrivani zakonski načrt, po deželni zakonodaji sklenilo, da so za dobo 24 let proste vseh deželnih in okrajnih doklad in da jim je plačevati občinske doklade le v znižani odmeri. § 24. določa, da stopi zakon v veljavo z dnevom razglasitve, sedaj veljavni zakon pa ostane v veljavi le glede onih poslopij, katerim se je davčna olajšava dovolila za časa njegove veljavnosti.

Društvene vesti.

† **Ferdo Kersnik.** Slovensko trgovsko društvo »Merkur« žaluje nad grobom najpožrtvovalnejšega izmed maloštevilnih delavcev svojih: društvenega podpredsednika Ferda Kersnika. Največ zaslug gre njemu za ustanovitev »Merkurja«, in lahko rečemo: da ni bilo njega, težko, če bi se bilo ustanovilo to prepotrebno društvo. Ni bila lahka stvar osnova tega po svoji nalogi popolnoma novega društva v Sloveniji. Koliko je bilo to lani sej pripravljalnega odbora, koliko različnih mnenj, svetov in predlogov živahnih snovateljev! Pozno v noč so trajale neštevilne te seje, Kersnik, dasi že takrat bolan, je vztrajal vedno do konca; mladeniško navdušen za stvar, je prevzel navadno izvršitev velikega dela storjenih sklepov sam; njegovi nasveti so vedno zadeli pravo, in s premišljenimi predlogi je marsikdaj znal preživljati debati napraviti miren in koristen konec. Tudi po ustanovitvi »Merkurjevi« je Kersnik, dasi se mu je bolezen vedno bolj hujšala, delal požrtvovalno za društvo.

Zaslug pa si je pridobil Kersnik tudi na drugem narodnem polju. Zlasti v Trstu, kjer je bil več let odbornik »Slovenske čitalnice v Trstu«, je njegovo delo rodilo lep sad. Po svoji preselitvi v Ljubljano je bil dolgo vrsto let delaven odbornik ljubljanskega »Sokola«.

S svojo vljudnostjo, s svojo izredno ljubeznivostjo si je pridobil obilo prijateljev, ki ga gotovo ohranijo v najlepšem spominu!

*

Oglasi posredovalnega odseka društva »Merkur«.

Službe išče trgovski pomočnik špacerijske stroke. Išče se spreten korespondent za večjo trdko v Laškem trgu.

Raznoterosti.

O posredovanju c. in kr. konzulatskih uradov. C. kr. trgovsko ministrstvo poroča trgovski in obrtniški zbornici v Ljubljani, da je c. in kr. konzulat v Madridu že v mnogih posameznih slučajih opozoril naše industrijalce na to, da posredovanje v takih zadevah, katere urediti je stvar zastopnikov in trgovskih potnikov, ne spada v področje konzulata. Kljub temu se omenjeni konzulat slej ko prej nadleguje s takimi stvarmi, in primerili so se slučajji, da se je konzulatu ponudilo zastopstvo proti običajni kupčijski proviziji. Ni treba poudarjati, da konzularni uradi kot državni organi niso poklicani, prevzemati direktnih kupčijskih zastopstev tvrdk, dasi jim je naloga, pospeševati domače izvozne interese. Glede tega se je c. in kr. konzulat v Madridu natančneje izrazil v svojem letnem poročilu za l. 1900., ki je izšlo v založbi c. kr. trgovskega muzeja na Dunaju.

Zmanjšanje osnovne vloge v nakaznem prometu poštnega hranilničnega urada. V letošnjem državnem zakoniku št. 162 je objavljen ukaz trgovskega ministrstva, ki ustanavlja višino osnovne vloge v nakaznem (čekovnem in klirinškem) prometu poštnega hranilničnega urada, dokler se ne ukrene drugače, na 100 kron. Doslej je znašala ta vloga 200 kron. Znižanje te vloge ima namen, čekovnemu in klirinškemu prometu poštnega hranilničnega urada dati širšo podlago in razširiti knjižno izvedbo plačil. Vsled zmanjšanja osnovne vloge je čekovni in klirinški promet pristopen tudi takim interesentom, ki doslej radi višine osnovne vloge niso bili deležni koristi tega prometa. Nova odredba, s katero je ustrezno ponovno izraženi želji zlasti industrijalnih in trgovskih krogov, je stopila v veljavo dne 18. oktobra t. l.

Naša trgovina v Meksiki. Pred kratkim se je obnovila diplomatska zveza naše monarhije z Meksiko. Želeti pa je, da bi se tudi v trgovinskem oziru izboljšale razmere in se povzdignila naša trgovina s tamošnjimi kraji. V nekem poročilu obžaluje c. in kr. poslaništvo v Meksiki navado, da večje avstrijske in ogrske izvozne tvrdke izročajo zastopstvo svojih interesov pripadnikom tujih držav, ki se, kakor je ob sebi umevno, obenem pečajo s prodajo lastnih domačih izdelkov. Dokler gre za tako blago, katero izvažajo le naša država, ni tej navadi ničesar oporekati, če pa pridejo v poštev izdelki, ki se kakor v naši monarhiji, tako tudi na Nemškem, Francoskem in Angle-

škem izdelujejo, se bo dotični inozemski zastopnik naših interesov vedno bolj brugal za koristi svoje države nego za avstrijske in ogrske. Zato pa je po mnenju poslaništva največje važnosti, da imajo vsaj naše važnejše izvozne tvrdke lastne zastopnike, ki so avstrijsko-ogrski državljani, v glavnem mestu Meksiki ali v važnejših pristaniščih, kakor so Veracruz, Tampico itd. Tudi se priporoča zastopstvo celih industrijskih strok izročiti agentu iz Avstrijsko-Ogrske; brezdvomno pa bi bilo vsaj boljše od dosedanje navade, ako se nastavi eden ali več generalnih agentov za uvoz vseh naših predmetov v Meksiko, kajpada bi moral biti agent naš državljan. Med člani tamošnje avstrijsko-ogrske naselbine se zdaj še ne more imenovati za to primerna oseba; tako bi bilo šele tja poslani in morala bi biti večša španskemu ali vsaj angleškemu jeziku. Nadalje omenja imenovano poslaništvo, da bi bilo vsled ugodnih odnošajev, ki se odpirajo trgovini z Meksiko, morebiti priporočati, da se ustanove na Dunaju in v Budim-Pešti odbori za povzdigo trgovine med Avstrijo-Ogrsko in Meksiko — morebiti tudi ostalo Ameriko; naloga teh odborov, ki bi bili lahko tudi podružnice avstrijsko-ogrskega izvoznega društva, bi bila v prvi vrsti organizacija trgovine, nastavljanje in imenovanje agentov itd. Poslaništvo pa bi izkušalo ustanoviti v Meksiki primerno kartelno društvo, ki bi stopilo v direktno zvezo z omenjenimi odbori.

Državni doneski za delavska stanovanja na Nemškem.

V posebnem članku se pečamo danes z vprašanjem delavskih stanovališč v Avstriji. Zdi se nam umestno, da v naslednjem kratko omenimo, na kak način je nemški državni zbor v novejšem času sklenil pospešiti graditev delavskih hiš in stanovanj. Pripomnimo, da se na Nemškem zlasti po deželni zakonodaji za zdrava in cena, majhna stanovanja nenavadno mnogo stori, posebno pa se večja mesta hvalevredno zavedajo svojih socialnih dolžnosti napram »malemu možu«. Letošnje spomlad je državni zbor dovolil 2 milijona mark, da pospeši zidanje pripravnih majhnih stanovanj za delavce in uradnike z malimi plačami, ki so v službi v državnih podjetjih in pri državni upravi. Pri tej priliki je bila sprejeta resolucija, naj se iz tega kredita podeljujejo prispevki zasebnikom ter občekoristnim podjetjem, tako stavbinskim družbam in zadrugam, le pod pogojem, da se pri oddaji stanovanj v hišah, ki so se sezidale z državnimi prispevki, določi najemnina v taki odmeri, ki je potrebna v pokrite stroškov za obrestovanje in amortizacijo investiranega kapitala ter za upravo in vzdrževanje hiš; nadalje se je določilo, da se take hiše tudi tedaj, ko bode kapital amortiziran, ne smejo odmeniti drugim namenom. Državni tajnik grof Posadowsky se je nato izjavil, da vlada povsem odobrava sklenjeno resolucijo; znesek 2 milijona mark je sicer majhen, ali vlada upa, da se v bodoče dovolijo za delavska in uradniška stanovanja večji krediti. Sedaj se poroča, da se je v izvršitev navedenega sklepa državnega zbora dalo posojilo 500.000 mark delavskemu društvu v Ellerbeku pri Kielu v napravo malih stanovanj za one delavce, ki so v službi v cesarski ladjarnici. Med državo in med delavskim stavbinskim društvom se je sklenila posebna pogodba. Nje glavne določbe podajemo v naslednjem: Državni fiskus dovoli delavskemu stavbinskemu društvu, vpisani zadrugi z omejeno zavezo v Ellerbeku, iz sredstev, ki so po etaju državnega gospodarstva za leto 1901. na razpolago, posojilo do najvišjega zneska 500.000 mark kot donesek k stroškom za zidavo majhnih stanovanj, ki jih namerava delavsko stavbinsko društvo postaviti na svojih zemljiških parcelah v občini Ellerbek in pa na mestu Kielu pripadajočem ozemlju Gaardenu s to omejitvijo, da se ta kapital sme uporabiti le v napravo delavskih stanovanj po najmanjšem, pri delavskem stavbinskem društvu običajnem tipu. Posojilo je obrestovati s 3 procenti na leto, za razdolžitev je plačevati letno $1\frac{1}{2}\%$, toda s prirastkom obresti, ki so se prihranile pri že amortiziranih kapitalnih zneskih, tako da je za vso razdolžno dobo plačevati letni znesek (anuiteto) $4\frac{1}{2}\%$ procenta. Delavsko stavbinsko društvo je zavezano, vzdrževati poslopja in pritlikline vedno v dobrem stavbnem stanju ter izvršiti na zahtevo državnega tajnika za notranje zadeve v postavljenem roku potrebna popravila in prenovitve ter iz zdravstvenih in nprstvenih ozirov potrebne naprave. Le s privoljenjem državnega tajnika za notranje zadeve je dovoljeno, poslopja prezidavati in dozidavati ter podirati. Državni tajnik je vsekdar upravičen, po oblaščenih pregledati zemljišča in stavbe delavskega stavbinskega društva — in sicer tudi one, ki niso z državnim po-

sojilom hipotekarno obremenjene. Delavsko stavbinsko društvo se zaveže skrbeti za to, da se od hiš, katere je društvo postavilo, odkaže vedno toliko hiš pripadnikom cesarskih ladjarnic, da po sodni cenitvi in cenitvi stavbinskega urada dognana vrednost teh hiš z zemljiščem vred odgovarja od države dovoljenemu posojilu. Posojilo smeta odpovedati delavsko stavbinsko društvo in pa državni fiskus v trikratnem roku v celoti ali deloma, vendar fiskus v primeru, da delavsko stavbinsko društvo izpolnjuje po pogodbi prevzete dolžnosti, ne prej nego po preteku desetih let po zadnjem delnem plačilu. Če pa bi delavsko stavbinsko društvo ne ravnalo po pogodbi, upravičen je upnik v odpoved brez posebne opozoritve, odpoved pa je prijaviti najkasneje v šestih tednih, potem ko se je dognalo protipogodbno ravnanje. Fiskus pristojna odpoved tudi v primeru, da po njegovem mnenju podjetje ni več občekoristno, to pa zlasti tedaj, kadar se obrazec kupnih in najemnih pogodb bistveno izpremeni.

V nasprotju z najvišjim sodnim dvorom, ki je lansko leto razsodil, da je železnična uprava odgovorna, ako so se dala strankam napačna pojasnila o tarifnih določbah, se je trgovsko okrajno sodišče na Dunaju izreklo, da **železnice niso odgovorne za kriva pojasnila o tarifnih postavkah**. Ob priliki reklamacije zaradi po pomoti previsoko zaračunjene voznine je neka dunajska firma zajedno prosila ravnateljstvo državnih železnic, naj ji naznani pravi vozninski postavek. Ravnateljstvo je ustreglo prošnji, ali pozneje se je pokazalo, da je bilo pojasnilo krivo. Zategadelj je firma tožila železnični erar na povrnitev škode v znesku 705 kron, katero ji je železnično ravnateljstvo prizadelo z napačnim pojasnilom o vozninskem postavku. Okrajno sodišče je pritožbo odbilo iz naslednjih razlogov: Firma se ne bi bila smela zanesti na pojasnilo železničnega ravnateljstva, kajti po § 7. obratnega pravilnika je računati transportne cene le po obstoječih, pravilno razglašanih tarifih. Ta določba nalaga odpošiljatelju dolžnost, da preudari tarife in se zanesle na razglašene tarife. Pojasnilo železnice ni moglo biti odločilno za firmo, marveč bi se bila morala firma sama prepričati o tarifih. Stranka ni v zmoto zavedena, ako se je zanesla na pojasnilo, izvzemši, ako bi stranka, da si s tem prihrani trud, proti plačilu vprašala izvedenca za svet in bi izvedenec po nemarnosti dal krivo pojasnilo. Ravnateljstvo pa je, čeprav se je moglo smatrati za izvedenca, brezdvomno dalo zahtevano pojasnilo brezplačno. Ravnateljstvo tudi ni bilo zavezano dati pojasnilo o vozninskem postavku. Organizacijski statut za upravo državnih železnic sicer določa, da morajo ravnateljstva državnih železnic strankam dajati pojasnila v tarifih za osebni promet in prevažanje blaga. S to določbo pa se ne normira obveznost napram občinstvu, ki išče pojasnila, ampak se hoče, kakor sledi iz celega organizacijskega statuta, le začrtati delokrog ravnateljstev napram drugim uradom, zlasti napram ministrstvu.

Trgovina s Severno Afriko. Kraljeva ogrska pomorska plovstvena delniška družba »Adrija« poroča trgovski in obrtniški zbornici v Ljubljani, da bodo njene ladje v pričetku januarja prihodnjega leta začele voziti iz Trsta in Reke redno vsake tri tedne v Severno Afriko, dotikajoč se pristanišč: Messina, Palermo, Tunis, Algir, Oran, Malaga, Gibraltar, Tanger, Cassablanca, Mazagan in Mogador; iz Mogadorja nazaj grede pa: Mazagan, Tanger, Gibraltar, Malaga, Oran, Algir, Palermo, Messina in Catania. S tem prometom se odpre domači trgovini deloma novo odjemno ozemlje. Družba izreka nado, da se bodo interesente živahno posluževali te proge, in javlja, da dajejo njene agenture v posameznih lukah domačim trgovcem rade volje vsakršna pojasnila. Izvozni predmeti, ki bi se po informacijah družbe v Severni Afriki in Južni Španiji prav lahko izpečavali, so: v Tunisu: izdelki oblačilne industrije, lišp, veterinarski preparati, parafinske sveče, steklo in porcelan, pohištvo, poljedelski stroji, emajlirana posoda in papir; v Algirju: les, moka, sočivje, špirit, lončarska roba, bombaževina; v Oranu: stavbni les, fesi, kovinski izdelki, pohištvo, emajlirana posoda; v Malagi: blago iz bombaža vsake vrste, železo in drobnina, stroji, les, doge za sode, sveče in papir; v Gibraltarju: živila; v Maroku: parafinske sveče, žreblji, žični cvetki, cement, oljnate barve, varnostne vžigalice, sladkor, moka, les, suknenno in volneno blago, saten, rdeči sukanec, pivo, ponarejeni lišp, steklo in steklena roba, špirit, pohištvo iz upognjenega lesa, gotova

obleka, svetiljke, kuhinjsko orodje in papirnato blago. V našo državo bi se lahko uvažalo: iz Algirja: lan, pomladanska zelenjad in zgodnje sadje, ovčja volna, rogovi, fosfat in morska trava (Crin d' Afrique); iz Orana: morska trava, strojarska skorja, zgodnja zelenjad, datlji in kože; iz Malage: južno sadje, olivno olje, vino malaga in svinčena ruda; iz Maroka: volna, vosek, gumi, datlji, fino olivno olje in nojeva peresa. Družba poroča, da je vozne cene nastavila kar najmanjše in da že sedaj postreže z najugodnejšimi zaznambami.

L I S T E K.

Strigalica.

Užival sem praznično britaniko in poskočno polko, ki jo je žingala vojaška godba tam doli ob severnem kraju Tivolskega gradu.

Zadovoljno sem stopal pod smrekami po gozdnem potu nad Švicarijo proti Šiški. Ravnokar sem spretno vdela nit dobri kupčiji, in tvrdka »Dideldajček in Kiselica« mi je izplačala čedno vsotico. Takrat sem imel lahek kruh. Da bi razveselil še sam sebe, sem si kupil nov slamnik pa nove črevlje. Takole nov od nog do glave, sem se šel pa popoldne malo postavljat po svetu.

Z veseljem se spominjam časov, ko Ljubljančani še nismo nosili rumenih čizem in gonili koles, zlatih časov, ko so bili Cibrov Jaka, Kurji Želodček in pa Codellijev bik sredi Slovenskega na najlepšem glasu. Srce mi je bilo že popolnoma ozdravljeno železne Maričke, ki menda še dandanes prenaša devištva težko butaro. Z radostnim kopnenjem se je otvarjalo novi kraljici.

In že sem zagledal na klopici zanimivo damo v beli oblekici. Neznana sila me je vlekla k njej.

Človek, pravijo, se izpremeni vsakih sedem let. Res sem se tudi jaz toliko časa zvesto držal svojega turškega okusa in bujnih krasotic; komaj pa je napočilo osmo, je pa začela hrepeneti duša po lepoticah tanke rasti. Kakor imam že tako navadico, se nisem kar nič obotavljal in precej stopil pred gospodično.

»Klanjam se vam, milostiva!« sem jo nagovoril prijazno. »Dovolite trudnemu popotniku, da se nekoliko odpočije ob dražestni strani gozdne vile. Čutim se presrečnega, da se vam morem predstaviti: Marko llovar, trgovski zastopnik.«

Nekaj časa ni rekla nič, le gledala me je prav debelo. Naposled se je poklonila nalahko in zašepetala sramežljivo:

»Serafina . . .«

Druga imena nisem razumel, kakor je to navadno pri predstavah. Sedel sem poleg nje. Umeknila se mi je na konec klopi. Toda, ker sem gledal vljudno in nedolžno kakor egiptovski Pepe, se me je kmalu privadila.

Poskusil sem mnogo sveta, obhodil dosti trgov in mest, pa je le nisem naletel dozdej take suhote, kakršna je odlikovala Serafino. Po telescu jo je bila vsak pedanj le kožica in koščica. Po pravici povedano, jaz, kakršen sem že, ne trpim tistih angelskih obrazkov, tistih sladkih, raztajanih, s katerih ne moreš brati čisto nič. Ljubim pa take, na katerih je ta ali druga

nevsakdanja nepravilnost, da premišlujem o njej in se zabavam vsaj nekaj časa. In k tem je bilo prištevati obraz Serafinin. O njem se je dalo ugibati različno. Pod gostim froufrou so mežale sanjave in kratkovidne oči bolj v se nazaj nego v svet božji. Lepo se ji je podajal nos, zdravo razvit na dolgost in širokost, plemenito zakrivljen, zdolaj oster kakor urezan svinčnik in potemtakem nekaj malega podoben kljunu papige, na spodnjem koncu od srede doli lahko rdečkast, enak cvetoči roži, ki se, sramežljivo zardela, ženira svoje lastne krasote. Usta so ji bila tanka kakor pomišljaj, zato pa precej široka. Ves obraz je dičila redka barva starega sira, namreč tista rumenkasta, ki ugaja meni tako hudo, da tega ne morem povedati. Na drobnehi glavici ni bilo skoraj nič mesa, tudi ne preveč kosti, pač pa so jo krasili črni lasje, gosti, kodravi. Na njih je jahal slamniček z rdečim okitom visoko šolo. Vrat ji je bil tako serafski, da so se poznale na njem žile in kite kakor strune na tamburici. Okolo njega si je bila privezala širok trak iz črnega baržuna, ki je držal vratak skupaj, da se ji ni ulomil. Ročice so bile majčkene, dolgoprstne in dolgonohtne, sploh aristokratske kakor kurji krempljčki. Preko pasu je bila Serafina bridko zažeta s črnim jermenom. V naročju ji je počival zvezek nemškega petkrajcarskega romana z vablјivim naslovom: »Zadavlјeni grof — ali — Duh brez glave«.

»Oprostite, gospodična,« sem jo prosil, »bržkone sem vas motil.«

»O ne!« je zagotavlјala. »Abr gar niks!«

»Ali ste Ljubljanka, če ne zamerite?«

»Bin. U Kravi dulin sm duma. Frajlj!«

»O — v Kravji dolini! Na planinicah takorekoč, kjer je dosti sira jesti. Juj, juhe!«

»Und vo abr zind abr zi cuhavs, če se jm na fržmaga?« me je vprašala rahlo.

»Iz Kurje vasi sem, dasi sem hud krokar! Dovolite ... ali ni Rešpehtarjeva kuharica vaša prava teta?«

»Ni ne. Abr najn. Varum nit gar!«

»Pa vsaj vaša botra?«

»Tudi ne. Abr bite, her fon llovar!«

Takole prijetno nama je tekel pogovor. Njene besede so mi zvenele po ušesih lepše nego vojaška godba.

Dasi je govorila vitka Serafina takole zmešano, vendar ni bila zagrizena nemškuta, ampak navdušena Slovenka. To sem dognal vkratkem. Povedala je le pol stavka nemško, in sicer navadno drugo polovico. In še ta ni bila, da bi rekel, čisto nemška! Krasili so jo pogosto zasejani slovenski izrazi kakor tečni ocvirki pusti krompir. Prvo, odlično mesto pa je hranila maternemu jeziku. Ali tudi ta prva polovica ni bila vse-skozi samole slovenska. Sami ocvirki brez krompirja tudi niso dobri. Obilo natrošene nemške besede so dajale slovenski polovici šele pravo dišavo. Iz tega je razvidno, da je govorila Serafina oba deželna jezika na eno sapo in da je vendar ni bilo sram slovenske krvi. Da, bila je narodnjakinja, kakršnih žalibog hudo pogrešamo po Slovenskem.

Spričo toliko redkih dražesti te bele vrane se mi je tajalo srce, in bil sem mehak in sladak kot

laška figa. Kaj čuda torej, da mi je Serafina, takole brhka, kar nanagloma smuknila po široki veži mojih občutkov naravnost v srce, ki se je zaljubilo nepričakovano hitro, akotudi je bilo že devetkrat cementirano.

»Gospodična se rada naslajate z nebeško poezijo,« sem izpregovoril po kratkem molku. »Berete mnogo?«

»No abr zo, zo. Visens, tud sama pišem neki.«

»Kaj pa lepega?«

»Roman, visens. Titel is abr: ‚Zaklana mlekarica — ali — Krvavi pisker!«

»A —! Naslov je izvrsten! O — naslov pa, naslov! Kar mravlјinci mi lazijo po hrbtu, brrr!«

»Ja — pa na vem, vajs nit vas šrajbn und nit šteln!«

»Kaj vsebina! Kaj snov! To že še pride samo po sebi. Zaraditega bi si jaz ne delal nobene pleše. Da imate le naslov! Naslov je sladka smetana nad kislim mlekom vašega romana!«

Tako potolažena me je Serafina hvaležno pogledala. Mislil sem, da sem se premagoval že dosti dolgo časa; zatorej sem pa vstal in ji pritisnil prvi poljub na pomišljaj.

»Abr vi zi abr šlim zind!« se mi je zahvalila.

»Ljubim te, ljubim, Serafina! Pojdiva v Švicarijo!«

Tam sem prestregel Čivka. Poklical sem ga za trenotek na stran, da bi mu pokazal svojo novo nevesto in ga povabil k najini mizi.

»Star kolovrat, narurno!« jo je ocenil prezirlјivo.

»Stara kost — modrost!« sem branil ljubico. »Pa celo pisateljica je!«

»Vem, vem. Poznam jo. Naj plete rajša nogavice, ne pa mrtvaških romanov! Pusti jo na miru!«

»Nikakor ne! Čivko —! Katera je še taka v Ljubljani!«

»Ti se izpametuješ takrat, kadar bodo drli komarja ob novem letu,« mi jo je zasolil.

»Čivko!« sem ga zadržaval s prosečimi pogledi.

»Bodi trezen,« mi je svetoval, »pusti jo in pre-mišlјuj v razvedritev svojega duha rajši pravilnik društva za ohranitev in razširjatev ljubljanske megle!«

»Prej ti Marička ni bila pogodu, zdaj ti zopet Serafina ni všeč. Kdo bi tebi ustregel! Poglej vendar mojo damo malo natančneje!«

»Ha — punca pa že takal« se je norčeval. »Postave res ni napačne. Kar imenuješ Serafino, to so le lasje in obleka. Punca iz cunj! Podobna je angelom, ki nimajo ne kosti ne mesa. Lahko bi šla dražit najbolj lačne zamorske divjake; nihče bi je ne zlorabil niti za afričanski golaž, te strigalice. Narurno. Servus!« In obrnil mi je hrbet.

Navzlic temu sva se zabavala s Serafino prav dobro. Razodela mi je, da je blagajničarka in da je ne veseli na svetu nič bolj, nego »a pisl kofetka potrinkn, pol pa en mal pošpancirn«.

Povabil sem jo torej za prihodnjo nedeljo, da greva na Golovec »pošpancirn«, potem pa kavo pit v Štepanjo vas in naposled na drugi strani Ljubljane mimo Codellijevega gradu nazaj v mesto.

Tako sva tudi storila in se skupaj veselila življenja. Ljubica je bila posebno dobre volje zaradi novega rdečega solnčnika. Domov grede sva ugenila marsikatero modro o leposlovju. Serafina se mi je pritožila, da občinstvo ne mara resnih spisov!

»To je pa spet res,« sem ji prikimal. »Perišče piškavih dovtipov je nekaterim semežem ljubše nego mernik prave poezije. Je že taka. Kaj hočemo!«

Bil je krasen dan. Vetra ni bilo nobenega, da sem prižgal smodko kar na prostem pred nosom. Oddaleč se je bliskal bajonet kranjskega Janeza z lesenega hodnika prisilne delavnice na strani, ki gleda proti jutru.

»Tu na levi je grad barona Codellija,« sem dejal Serafini. »Tukaj, pravijo, so v starih časih natezali in mučili kmete. Od teh zidov odmeva glas kaj razločno...«

Tedaj sem zapazil bika. Ta znamenita žival je bila večinoma črna; le okolo trebuha je imela bel pas. Pasla se je kakih dvajset korakov od poljskega pota v bližini krav.

»Poglejte tam grajskega bika, kako sam zase muli travo in se nič ne zmeni za svojo žlahto!« sem opozoril spremljevalko. »Mi pa že bolje ugaja petelinček, ki vabi putke svoje, naj pridejo vsaj pogledat, kako bo vse najbolje pozobal on sam.«

Še danes mi je žal, da sem izustil te besede. Bik je najbrže slišal vse in se čutil razžaljenega. Zakaj precej je vzdignil glavo.

»Tega bika navdajajo visoke misli!« sem sklepal prestrašen. Z zastavnim, počasnim korakom zdravega poštenjaka se je bližal in leno mahal z repom po mrčesih.

»Muhe so pa le hrabre živalce, da se ne boje zbadati bika,« sem dejal Serafini, da bi skrnil svojo zadrego. Ker sem hodil seveda na levi, sem bil v večji nevarnosti. Pastir pa je ležal v senci in lupil paličico.

»Menda se pa rajša vrneva proti mostu, ljuba Serafina!« sem predlagal.

»O ne! Abr šon gar nit!«

»I zakaj ne?«

»Sm že preveč trudna. Vas cufil is, is cufill!«

»Torej pa skrij vsaj svoj solnčnik, ljubica moja!«

»Odr vas! Sej ga nism ukradla!«

»I seveda ga nisi! Toda slišal sem praviti izkušene ljudi, da rdeče bika nase vleče.

»Oh, zdej pa že z bikam ajfraš! Na — vajst vas! Hihih!«

»Ne tako, Serafina! Rdeča barva razdraži vsakega bika.«

»I nej! — Varum den?«

»Kaj jaz vem o vzrokih slabim navadam v živalstvu!« sem se branil in korakal po rakovo nazaj, zakaj bik nama je prihajal vedno bliže in bliže.

»Vird ja niks!«

»Boš že videla! Ta kravji ljubček nama utegne prodajati še velike sitnosti. Midva pa bi molila kozje molitvice!«

Tedaj je došel bik. Jezno je sopihal in tiščal glavo k tлом. Bal sem se že, da nabode po nedolžnem mene. Pa ga je le obletela boljša misel, in zakadil se je v Serafinin solnčnik, ki ga je vsa osupla prezentirala pred njim. Dobro si ga je nasadil na rogove in oddirjal, kanacija, ponosno ž njim kazat se svojim kravicam!

»Ta čudni bik se mi zdi jako občutljiv proti solnčnim žarkom,« sem izpregovoril samo zato, da se

preverim, ali še živim. »Mislim, da se ne motim dosti, če rečem, da ga nadleguje preglavica ali migrena. Po nezgodi sva jo vendar unesla še nekam srečno.«

»Abr majn parazol!« je javkala.

»Pomisli, zlata Serafina,« sem jo pregovarjal, »samo tole! Kakor vsi pravi domači biki, tudi ta bik ne razume ali noče razumeti čiste slovenščine. Drugih jezikov pa prav gotovo ne zna bolje od mene, vidiš.«

»Dvanajst gulinarju sm dala za parazol. Abr zo gel! Zo tu doh gen!«

»Za njim? Kdo se bo bodel z bikom?«

»Zo tu no! Zikst, vi du bist! No?«

»Da ti prav povem, Serafina! Še nikoli se nisem bavil z zverinjem vobče in z govedino posebej toliko, da bi se mogel posla lotiti na pravem kraju. Zlasti z temle rogatinom sem osebno tako malo znan, da ne smem pričakovati od njega prijaznega sprejema.«

»Tuk skoč no za nim pa mu uzem parazol! Iz žide je! Herst nit? Kaj sam klepetaš!«

»Ako bi šlo po mojem,« sem se izkušal nekoliko poimeniti ljubici, »pa bi odrł tega bika na meh. Rad bi mu dejal nogo za tilnik in ga ugnal v kozji rog. In če bi bil španski borilec in če bi, recimo, imel ravno meč pri sebi, bi mu ga zabodel v srce, da bi gagnil pri tej priči. Tako pa — kaj bom pihal na mrzlo! Kaj bom cvilil zastonj! Bik me utegne celo nabosti na rogove vrhu solnčnika in se žogati z mano tako dolgo, da bi me razčetrta! na drobne kosce. In jaz bi potlej kakor jutri zjutraj že kosil v zlatih nebesih!«

Toda Serafina, v kravji dolini doma, se ni bala nobenega bika.

»Če te je kej muža, pa m prnes parazol, pa je!« je kričala.

»Pustimo mu ga! To je res, da bik zlorablja surovo moč. Toživa ga zaradi zlobnega poškodovanja in nabadanja tujega imetja. Solnčnik je drag. Prav imaš, da kupuješ tako. Blago poceni je vedno najdražje. In lepo te prosim, pomiri se! Akotudi napnem vse svoje skromne moči, bika ne morem ugnati. Pastir, paglavec, se pa tudi reži nama in biku kakor norec! Zdaj pa je, menim, te zabave in pokore dovolj.«

»Ja, duvel! Zi šema, zi diplomat...«

»Stoj, Serafina!«

»Diplomat!«

»Finil!«

»Cvajmal in drajmal diplomat!« je vreščala, in nervozno so se ji tresle nosnice.

»Fifi! Fifica!«

»Prnes m parazol, vanst mih virklih lipst!«

»Ali zlata moja putka! Kupim ti drugega!«

»Najn und najn! Ver nit ibel!«

»Čisto takega!«

»Niks —!«

»No — pa ,niks!«

Zdaj pa se je šele prav raztogotila Serafina!

»Veste kaj?« je cvilila in zasajala strupene poglede v me. »Jec abr hab abr šon gnug! Zo lečet! Zo lamlaket!«

»Serafina, Serafina! Zakaj si taka!«

»Če ste tak grižuč, kan inen abr šon grad nit lajdn. Šocka hin und šocka her! Herens mir auf! Vam čist nč več na vrjamem, das zi mih libn tun und abr noh andere zolhe čenčen!«

»Oho!«

»Ja, ja! Kaj ste votl zmana, to vas pofragam! Sam mal pubigecat ste se votl zmana, visens, das is, das! Las abr kajn tjatr nit špiln mit mir und gar niks nit! M je res prou žou za zgeblen cajt! Kar se tga amtiče, kenens alajn nah Tibuli špancirn gen odr abr nah Rožnpoh odr majntvegn nah Tripstrill! Alstn se na bum nč več kimrala za vas. Frdanke šenstens! Zo abr — adijo!«

Dobro mi je zavozlala jezik in mi poklonila košarico, ki gotovo ni bila iz Ribnice doma. Čimdalje bolj se je razljučala. Še Bog, da me ni tepeškala! Njene trde besede pa so kapale kakor pikre kaplje v sladko medico moje neizkončne ljubezni. In ker jih je bilo čimdalje več, se je skisal iz vsega prav žalosten jesih!

Skomizgnil sem z rameni in stopil vsled resnične potrebe, od strahu, za gram. Tako se svoj čas nisem bil bal niti velikanske Maričke! Prav mi bodi; česar sem iskal, to sem našel!

Potuhnil sem se globoče za grmovje in počakal, dokler ni odkurila huda strigalica. Potlej pa sem ji postlal poleg železne Maričke na dnu srca, pokopališča toliko idealov...

Naj počivajo vsi skupaj v miru na gorkem!

Rado Murnik.

Razsodbe obrtnih sodišč.

I. Kadar je principal trgovskemu pomočniku, ki je pri njem v službi, obljubil povišano plačo, počenši od januarja naslednjega leta, da ga tako odvrne od prestopa v drugo službo, prevzel je s tem obveznost, da pridrži pomočnika v uporabi čez mesec januar. V primeru poprejšnje odpustitve je torej obvezan, povrniti mu plačo za odpovedni rok, katerega je računati od 1. januarja dalje. (§ 84. obrtnega reda.)

(Razsodba obrtnega sodišča v Brnu z dne 5. jan. 1899.)

Tožnik je bil pri tožencu (trgovcu s platnenim blagom in podlogami) kot agent na mestu in potnik nameščen, in sicer z mesečno plačo 30 gld. ter proti enomesečni odpovedi. Meseca oktobra 1898. l. mu je ponudil konkurent toženca mesečno plačo 40 gld., ako prestopi k njemu v službo. Tožnik je podal enomesečno odpoved, poslej pa je odpoved preklical, ker mu je bila obljubljena počenši s 1. januarjem za 15 gld. višja plača. Toženec na ni držal te obljube, odpovedal tožniku meseca novembra in ga odpustil zadnjega decembra iz službe.

Zategadelj je zahteval tožnik odškodnino v znesku 135 gld. Toženec je bil obsojen, da plača mesečno plačo za mesec januar 1899 v znesku 45 gld.; v kolikor je tožnik več zahteval, ga je sodišče zavrnilo.

Razlogi: Nihče ni ugovarjal, da je nameraval tožnik svojo službo ostaviti in nastopiti drugo, da pa je vendar ostal na svojem mestu, ker ga je v to pripravila obljuba, da se mu plača zviša za mesečnih 15 gld. počenši od meseca januarja 1899. Dasi je bila ta obljuba vezana na pogoj zadovoljivega dela, se vendar ni moglo smatrati, da je bil ta pogoj pridodan v takem zmislu, da je ocena tožnikovega dela prepuščena subjektivni presoji toženca, temveč je bilo tožencu dokazati, da se ni izpolnil pogoj, na katerega je bila vezana obljuba, z navedbo in izpričanjem ob-

jektivnih razlogov za svojo nezadovoljnost. Dokazov za take razloge pa toženec ni donesel. Kajti preklíc večjega števila naročil, pri karerih je posredoval tožnik, se je mogel temu prav tako malo šteti v krivdo kakor v enem samem primeru nastala insolvenca nekega naročnika. Tudi dovolitve nekega večjega popusta na kupni ceni se ni moglo smatrati za utemeljen vzrok nezadovoljnosti, ker nedostaje določenega dogovora, ki naj bi omejeval pooblastilo v popust.

Zategadelj toženec ni bil upravičen smatrati, da je nehala njegova više navedeni obljubi odgovarjajoča obveznost vsled tega, ker se ni izpolnil stavljeni pogoj. Upravičen pa tudi ni bil razvezati službenega razmerja še pred mesecem januarjem 1899, s katerega pričetkom je bilo plačo zvišati. Če je to kljub temu storil, mu je bilo po § 25. uvodnega zakona k trgovinskemu zakoniku in § 84. obrtnega reda tožnika s plačilom cele plače odškodovati za izgubo odpovednega roka. Ker je odpovedni rok znašal po prvotnem dogovoru en mesec, je bilo tožniku plačo za mesec januar priznati v znesku, zvišanem od tega časa dalje na 45 gld. Nasprotno pa je bilo zahtevek toženčev na povrnitev škode v znesku plače, ki bi ga bil v primeru prestopa h konkurentu toženčevemu z ozirom na zakoniti odpovedni rok dobival vsaj do 31. marca (do zaključka prvega koledarskega četrtletja), kot neutemeljen odbiti, ker se je med obema deloma dogovorjena enomesečna odpovedna pravica vsled obljube, da se zviša plača od januarja dalje, omejila le do tega časa, od tedaj dalje pa tožencu pristojala v prejšnjem obsegu in je bila torej izključno odločilna kakor za odškodninski zahtevek tožnikov, tako za odškodninsko obveznost toženca. (§§ 1295. 1305. o. d. z.)

II. Pogoj za pravico do plačila dogovorjenega novo letnega darila je ta, da službeno razmerje obstoja do konca leta.

(Razsodba obrtnega sodišča na Dunaju z dne 30. nov. 1899.)

Tožnik je vstopil dne 15. marca 1897 pri tožencu v službo kot knjigotržni pomočnik; plača je bila dogovorjena spočetka na mesečnih 90 gld. in od 1. januarja 1898 dalje na mesečnih 100 gld.; v najetnem pismu z dne 29. januarja 1897, ki navaja pogoje o sprejemu, oziroma o službenem nastopu, pač ni bilo govora o plačilu božičnega ali novoletnega darila, toda povodom nekega preddogovora je bil tožnik, od toženca za to vprašan, opomnil, da ima sedaj 90 gld. mesečne plače in da poleg tega še prejema ob novem letu enomesečno plačo kot darilo, na kar je toženec odgovoril, da ima tudi on tako navado; o Božiču (24. decembra) 1897. mu je toženec dal za božično darilo le 50 gld.; tožnik pa je še isti dan tožencu izjavil, da ne smatra božičnega darila za prostovoljen dar in zahteva kot novoletno darilo enomesečno plačo. Nato mu je toženec obljubil za naslednje leto celo remuneracijo; leta 1897. je ostalo pri znesku 50 gld., kajti toženec ni več govoril o tem, tožnik pa ni mogel poslej stvari več v razgovor spraviti, marveč se je moral za leto 1897. zadovoljiti s 50 gld. Sredi avgusta je v zmislu pogodbe odpovedal tožencu službeno razmerje na tri mesece, in je službeno razmerje jenjalo konec oktobra 1899, še predno je potekel odpovedni rok.

Tožnik označuje dogovorjeno novoletno remuneracijo v znesku 100 gld. kot del svoje plače in zahteva, da se mu izplača znesek 83 gld. 30 kr. kot oni del te remuneracije, ki razmerno odpade na čas od 1. januarja do 31. oktobra.

Nasprotno pa toženec navaja: po starem običaju se božična ali novoletna remuneracija le plača, kadar traja službeno razmerje do konca leta, in ima remuneracija namen, nagraditi delo, ki je ob zadnjih in prvih mesecih leta mnogo večje; zategadelj se tudi doslej še ni zgodilo, da bi dal tekom leta izstopajočemu trgovskemu pomočniku del običajne novoletne remuneracije. Tožnik je dne 31. oktobra vzel plačo in izpričevalo brez pridržka in je šele pozneje zahteval, da se mu izplača del novoletne remuneracije; toženec predlaga, da se zavrne tožbeni zahtevek.

Tožbeni zahtevek se je zavrnil.

Razlogi: V kupčijskem prometu navadne božične in novoletne gratifikacije, ki se dajejo trgovskim pomočnikom, imajo značaj remuneratoričnega darila in jih je smatrati kot nagrado za obilnejše delo na koncu in začetku leta. Pravica do plačila božičnega ali novoletnega darila pa stavi, kar sledi iz stvari same in odgovarja obstoječi navadi, kot pogoj, da traja službeno razmerje do konca leta. To velja v vsakem primeru, torej tudi takrat, kadar se je dogovorilo plačilo božičnega ali novoletnega darila in je nastala iztožna pravica po § 941. o. d. z.

Četudi je v primeru, da se je po pogodbi dogovorila novoletna ali božična remuneracija, ta remuneracija del dogovorjenih prejemkov trgovskih pomočnikov, vendar je vsled volje pogodnikov (§ 278. trg. z.) smatrati pravico do remuneracije le takrat za eksistentno, kadar traja službeno razmerje do konca leta, ali drugače povedano: obstoj službenega razmerja ob novem letu (o Božiču) je dogodek, od katerega zavisi pravica (§ 696. o. d. z.), novoletni ali božični dan ni samo čas izpolnitve, ampak pogoj (§ 704 o. d. z.).

Ako se torej službeno razmerje zakonito poprej razdere, odpade — izvzemši slučaj posebnega določila — vsaka pravica do plačila remuneracije, ki torej tudi v delnem ali razmernem znesku ni postala eksistentna.

Ker je tožnik, kar se ne oporeka, sam odpovedal s tožencem sklenjeno službeno razmerje in je to službeno razmerje sporazumno jenjalo dne 31. oktobra, je preminila v zmislu prejšnjih razmotrivanj tožnikova pravica do plačila onega dela obljubljenega novoletne remuneracije v znesku 100 gld., ki odpade za čas od 1. januarja do 31. oktobra 1899, zlasti ker v tem pogledu ob pogajanju ni prišlo do posebnega domenka. Tožbeni zahtevek se je torej moral zavrniti kot v zakonu neutemeljen.

Izpremembe v trgovinskih in združnih registrih na Kranjskem.

(Od 1. oktobra do 1. novembra 1901.)

Pri c. kr. deželnem kot trgovinskem sodišču v Ljubljani se je izvršil v trgovinskem registru izbris tvrdke:

»Fran Kogej vdova, Specerei- und Colonialwarenhandlung in Adelsberg«.

v združnem registru pa vpis tvrdke:

»Zeljarska zadruga za ljubljansko okolico v Šmartnem ob Savi, registrovana zadruga z omejeno zavezo.«

Pri c. kr. okrožnem kot trgovinskem sodišču v Novem mestu se je izvršil v trgovinskem registru vpis tvrdke:

»Adolf Hönigmann, Bäckerei und Mehlhandlung in Gottschee«.

Izbris tvrdke:

»Friedrich Schwarz, Hotelier, Fleischer und Fiaker in Rudolfswert.«

Tržno poročilo in tržne cene.

Kakor pred hudournim oblakom je že nekaj časa na borzi vladala smrtna tišina, iz katere se je te dni nenadoma izcimila skoro nenaravna hausse. Na efektivnem in terminskem trgu se je pojavilo viharno gibanje in drevilo cene navzgor na način, ki naravnemu razvoju cen nikakor ni primeren. Udeležila se je te hausse pšenica, a še bolj nego ta v začetku koruza. Rž se je izkušala, dasi s težavo, držati meje v prirastku cen; oves pa, ki že od prvega začetka hrepeni po višjih cenah, je zaostal, ker ima proti prirastku protitežje v importu iz podunavskih pokrajin.

Hausse pšenice je pred vsem lokalnega pomena ter obstoji v tem, da so se navdušili mlini za večji nakup ter dovoljevali dan za dnevom višje cene, to pa za točno in terminsko pšenico. Vzrok nas ne bo iznenadil. Že večkrat smo poudarjali ne posebno dobro letino in s trudom spojeni dovoz. Vendar pa se ti dve okoliščini pokažeta vse drugačni, ako se pojavi izredno veselje za nakup v zvezi s špekulacijo; skoraj pojde za robo trdo. Rekli smo že, da je ta hausse povsem lokalnega pomena in ni z inozemstvom v nobeni zvezi. Dočim se je pri nas hitro dražilo, je ostal inozemski trg hladan in prav v zadnjem času šele se je začel malo gibati — pa še to neznatno. Pri nas se draži, ako se mlini odločijo za nakup večjih množin, takoj pa odnehajo cene, ako imajo mlini dovolj blaga ali ako z nakupom čakajo.

Nasprotno pa ima koruza docela mednarodni značaj. Sicer nam je tudi že znano, da se je v Ameriki ponesrečila letina, zato smo že često poudarjali, da imamo pričakovati visokih cen koruzi, toda ta nedostatek postaja tem občutnejši v Angliji. Odtod prihaja, da se je pojavilo za balkansko in rusko koruzo, ki je sicer tudi boljše od druge, veliko zanimanje, ki provzroča višjo ceno. Raditega je bila pa tudi dražja, a vsled visoke cene je imela tudi le malo kupcev. Na Ogrskem koruzna letina ni bila ravno slaba, poleg tega je še starega blaga dokaj v zalogi in zaostaja nova koruza. Ker pa je v Angliji popraševanje po koruzi vedno večje in se bo vozila rumunska pšenica mesto na Bavarsko skoro vsa v Anglijo, pojavilo se je vsled tega nujno popraševanje iz Bavarske na Ogrskem, odkoder se bodo izvažale velike množine koruze. Ta okoliščina je neposredni vzrok, da je tendenca kar najtrdnejša ter bode tem trdnejša, čim več blaga pojde iz Ogrske. Odtod je razumljivo, da se je pričela že živahnejša prodaja nove koruze. Kupci uvidevajo, da bi bila posledica čakanja — visoke cene, zato se žurijo z nakupom. Efektivno blago se vsled tega polagoma, toda zdržno draži, koruza za termin raste hitreje, pa se vendar pri realiziranju včasih nekoliko poceni — vzlic temu pa ostane temeljna tendenca koruze trdna, ker je izvoz bolj ali manj gotova stvar.

Žitne cene na Dunaju za 50 kil.

Pšenica 76 kil za jesen	K 9.10
» » » » spomlad 1902	» 8.93
rž za jesen	» 7.50
» » spomlad	» 7.67
koruza za november	» —
» » maj-junij 1902	» 5.79
oves za jesen	» 7.75
» » spomlad 1902	» 7.74

Žitne cene v Budim-Pešti za 50 kil.

Pšenica 76 kil za prompt	K 8.60
» » » » april 1902	» 8.68
rž za prompt	» 7.05
» » april 1902	» 7.37

koruza za prompt stara	K 5.48
» » » nova	» 4.50
» » maj 1902 nova	» 5.47
oves za prompt	» 7.15
» » april 1902	» 7.40

Žitne cene v Sisku za 50 kil.

Pšenica	K 8.70—8.80
bosenski oves	» 7.10—7.20
sremski oves	» 7.20—7.30
činkvantin	» 7. —7.10
koruza stara	» 5.75—5.85
» nova	» 5.10—5.15

Za nekatere kraje kaže kupiti koruzo in činkvantin kakor sploh drugo žito v Barču, dasi so cene v Barču pri višji voznini za 10 h nižje od cen, ki veljajo za Sisek.

Cene mlevskim pridelkom.

Vinko Majdič v Kranju.

0	1	2	3	4	5	6	6½	7	7½	8
27.70,	27.20,	26.70,	26.10,	25.30,	24.—,	22.70,	21.—,	19.50,	17.—,	12.—
Otrobi										
debeli drobni										
10.80, 10.80.										

Cene za 100 kg, postavljeno v Kranj.

Peter Majdič v Celju.

0	1	2	3	4	5	6	6½	7	7B
27.80,	27.40,	26.90,	26.10,	25.40,	24.80,	23.90,	22.60,	21.—,	18.60
Otrobi									
debeli drobni									
10.40 —									

Cene za 100 kg, postavljeno v Celje.

Cene kolonijalnemu in drugemu blagu.

Sladkor, raffinade 1 ^a	K 87.50—88.—
sladkor rezani 1 ^a	» 89.50—90.—

za 100 kil, postavljeno v Ljubljano.

Petrolej gališki Standart White	K 33.—34.—
» pravi ruski	» 35.—36.—

za 100 kil s sodom vred, postavljeno v Ljubljano, za cel vagon.

Kava Santos Superior	K 52.—
» Good Average	» 46.—
» Regular	» 45.—
» iz Zah. Indije po kvaliteti do	» 145.—
» Guatemala do	» 128.—
» Portorico do	» 90.—
» Rio Lavé do	» 75.—
» Java rumena do	» 120.—

za 50 kil, postavljeno v Trst.

Ažija za mesec avgust 19½ v zlatu.

Riž Rangoon	K 18.— do 29.—
» Bassein	» 19.— » 29.—
» Moulmein	» 19.— » 31.—
Riž Arracan	» 18.— » 26.—
» Japan	» 28.— » 37.—
» Glacé laški	» 42.— » 54.—

za 100 kil, postavljeno v Trst.

Slive bosenske, uzančne	K —.— do —.—
» » po 125 komadov	» —.— » —.—
» » » 115 »	» —.— » —.—
» » » 95 »	» —.— » —.—
» » » 80 »	» —.— » —.—

za 50 kil, postavljeno v Ljubljano.

Svinjska mast	K 54.50 do 56.—
Slanina štiridelna	» 40.50 » 41.—

za 50 kg, postavljeno v Budim-Pešto.

Jedilno olje »leccer« K 84.— do 86.— za 100 kil — franko sod — postavljeno v Trst.

Ripsovo olje 83 K do 84.50 za 100 kil, postavljeno v Ljubljano.

V kolonijalnemu blagu so cene zelo napete, tendenca se dviga vidno.

Jubilejske ustanove.

Podpisana zbornica razpisuje za leto 1901. osemnajst cesarja Franca Jožefa ustanov, 8 po 50 kron in 10 po 20 kron, za onemogle obrtnike vojvodine Kranjske in pet cesarice Elizabete ustanov po 40 kron za onemogle uboge vdove kranjskih obrtnikov.

Prošnje naj se pošljejo trgovski in obrtniški zbornici v Ljubljani do 20. novembra t. l. Priloži naj se jim od župnijskega in občinskega urada potrjeno dokazilo, da je prositelj obrt samostojno izvrševal, da sedaj radi onemoglosti ne more več delati in da je ubog, oziroma da je prositeljica onemogla uboga vdova bivšega samostojnega obrtnika.

V Ljubljani, dne 29. oktobra 1901.

Trgovska in obrtniška zbornica za Kranjsko.

Dolžnost

vsake rodoljubne hiše je, da poskusi in vedno rabi le

kavno primes

v prid

„Družbe sv. Cirila in Metoda“

ter tudi vse druge

cikorijske izdelke

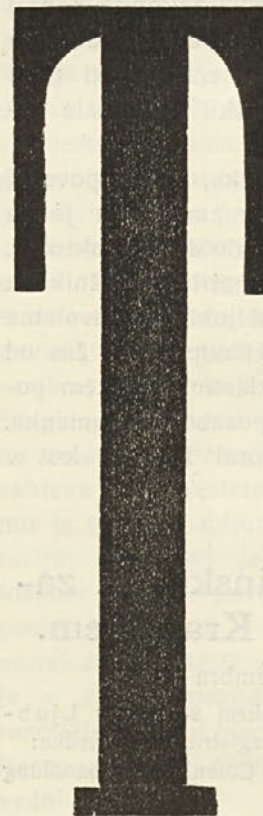
samo iz domače

„Prve jugoslovanske tovarne za kavne surogate v Ljubljani“.

Na debelo.

Na drobno.

ovarna papirnih izdelkov priporoča zlasti papirne vrečice iz najmočnejšega papirja, ovojni papir vseh vrst, pisemski, konceptni, pergamentni papir i. t. d. po konkurenčnih cenah.

Edina domača izdelovalnica trgovskih poslovnih in kopirnih knjig po najnovejšem sistemu.

Edini lastnik in iznajditelj novega patenta trgovskih knjig. Ta iznajdba je po strokovnjaški oceni za vsakega trgovca, uradnika, za pisarne i. t. d. najvažnejšega pomena.

Zavod za črtanje papirja.

Obenem priporočam svojo bogato zalogo vseh drugih pisalnih in risalnih predmetov po najnižji ceni.

Jos. Petrič v Ljubljani.